

JAN KOCHANOWSKI

Pieśni

JAN KOCHANOWSKI

Pieśni

[Nota edytorska]

Tekst *Pieśni* został tu podany według pierwodruku, który ukazał się w roku 1586 w Drukarni Łazarzowej w Krakowie pt. *Pieśni Jana Kochanowskiego księgi dwoje*. Egzemplarz Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (sygn. XVI Qu. 2036) został starannie przedrukowany przez Władysława Floryana (1953, 2. wyd. 1981).

Nie zamieszczono w niniejszej edycji dwu utworów: *O śmierci Jana Tarnowskiego* i *Pamiętka Janowi Baptyście*... Znajdują się one wprawdzie w pierwodruku *Pieśni*, ale pod względem gatunkowym, jako epicedia, stanowią zupełnie odrębne zjawisko. Zamieszczono natomiast pieśni nie włączone do zbioru „ksiąg dwojga”, ale opublikowane pośmiertnie w osobnej edycji zatytułowanej *Fragmenta albo pozostałe pisma*, wydanej w tejże Drukarni Łazarzowej w roku 1590 (ta edycja jest podstawą przedruku; korzystałem z egzemplarza Biblioteki Czartoryskich w Krakowie, sygn. 2029 I).

Tekst został przygotowany zasadniczo zgodnie z kryteriami zawartymi w opracowaniu *Zasady wydawania tekstów staropolskich. Projekt* (Wrocław 1955) — typ B (edycje popularnonaukowe). Zachowano jednak pewne cechy językowe, których nie uwzględnia się w edycjach popularnonaukowych, zwłaszcza dawne końcówki fleksyjne i większość dawnych form ortograficznych (np. w zakresie pisowni „u”/„ó”) oraz wariantowe zapisy niektórych wyrazów („sie”/„się”), ujednolicono jednak zgodnie z pisownią dzisiejszą niektóre formy ortograficzne używane w pierwodruku zamiennie (np. „pułnocny”/„północny”). Nie zachowano „a” pochylonego, „e” pochylone zachowano jedynie w miejscach rymowych, a „o” pochylone tylko w przypadkach zgodnych z pisownią dzisiejszą.

Podstawową zasadą była jak największa wierność wobec pierwodruku, również w zakresie interpunkcji, która stanowi jeden z najtrudniejszych i do dziś nie rozwiązanych problemów edytorskich literatury staropolskiej. Trudno tu o rozwiązanie możliwe do przyjęcia przez wszystkich ze względu na zasadnicze różnice między dawnym systemem retoryczno-intonacyjnym i obecnym systemem logiczno-syntaktycznym, a także ze względu na niekonsekwencje zapisu w dawnych drukach.

Ponadto w niniejszej edycji zastosowano współczesne zasady pisowni małych i wielkich liter. Wielkimi literami zapisywano też rzeczowniki oznaczające upersonifikowane pojęcia (np. Fortuna, Szczęście).

W związku z powyższym edycja utworu nie opiera się w całości na żadnym z wydań współczesnych, choć przede wszystkim uwzględniono pewne rozstrzygnięcia zawarte w najnowszej edycji krytycznej *Pieśni*, opracowanej w ramach sejmowego wydania Dzieł wszystkich Kochanowskiego przez Marię Renatę Mayenową i Krystynę Wilczewską oraz Barbarę Otwinowską i Marię Cytowską (1991). Wykorzystano cenny Aneks I: Zmiany tekstowe w wydaniach i rękopisach „Pieśni”. Nieliczne koniektury i emendacje wprowadzone przez Autorki tej edycji przyjęto bez zastrzeżeń i ze względu na charakter niniejszego wydania nie zaznaczono ich ani w tekście, ani w przypisach. Wydanie to nie obejmuje jednak pieśni zawartych we *Fragmentach* (osobna edycja *Fragmentów* w ramach wydania sejmowego jeszcze się nie ukazała). Za edycjami Krzyżanowskiego i Ślękowej przyjęto więc — też nie zaznaczając tego osobno — kilka drobnych emendacji w tekście pieśni z *Fragmentów*, trzymając się jednak wiernie przekazu zawartego w pierwodruku.

Przy opracowywaniu tekstów zostały wzięte pod uwagę także ustalenia edytorskie zawarte w wydaniach przygotowanych dla serii Biblioteki Narodowej przez Tadeusza Sinkę (1927, 1948) i Ludwikę Ślękową (1970, 1997) oraz w edycji Poezji Jana Kochanowskiego opracowanej przez Janusza Pelca (wyd. 2, 1988) i w edycji Dzieł polskich opracowanej przez Juliana Krzyżanowskiego (wyd. 9, 1978).

Zgodnie z praktyką stosowaną przez niektórych dotychczasowych wydawców (Julian Krzyżanowski, Janusz Pelc) wyodrębniono graficznie poszczególne strofy pieśni, uznając, że taki tradycyjny zapis oddaje intencje zawarte w zapisie znanym z pierwodruku, a równocześnie jest czytelny i uzasadniony w wydaniu przeznaczonym dla szerokiego kręgu odbiorców.

Autorom wszystkich wymienionych edycji, a zwłaszcza Autorkom wydania sejmowego, niniejsza edycja wiele zawdzięcza również w zakresie opracowania komentarza, który jednak różni się w wielu miejscach od komentarzy do edycji wcześniejszych. Głównym celem było umożliwienie współczesnemu czytelnikowi — nie obeznanemu w ogóle z dawną polszczyzną — zrozumienia tekstu. Objaśnienia są więc praktyczne, zwięzłe i nie odwołują się do problematyki historycznojęzykowej. W celu ustrzeżenia czytelnika przed mylnymi interpretacjami tekstu szczególną uwagę zwrócono na wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego.

Przy tworzeniu komentarza pomocne były także podstawowe słowniki, a zwłaszcza *Słownik polszczyzny XVI wieku*, *Słownik języka polskiego* pod red. Witolda Doroszewskiego oraz *Słownik języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego, a także słowniki mitologiczne, zwłaszcza *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej* Pierre’a Grimala.

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski, Instytut Badań Interdyscyplinarnych
„Artes liberales”

Pieśni Jana Kochanowskiego Księgi Dwoje

[DEDYKACJA]

Nikomu, albo raczej wszystkim, swoje księgi
Dają. By kto nie mniemał (strach to bowiem tęgi¹),
Że za to trzeba co dać. Wszyscy darmo miejcie.
O drukarza nie mówię², z tym się rozumiecie³.

¹tęgi (starop.) — wielki. [przypis redakcyjny]

²O drukarza nie mówię (starop.) — o drukarzu nie mówię. [przypis redakcyjny]

³rozumiecie — tu: porozumiecie. [przypis redakcyjny]

Księgi pierwsze

Pieśń I⁴

INTACTIS OPULENTIOR⁵

Byś⁶ wszystko złoto posiadał, które — powiadają —
Gdzieś daleko gryfowie i mrówki⁷ kopają⁸;
Byś pałace rozwodził⁹ nie tylko na ziemi,
Lecz i morza kamieniami zabudował¹⁰ swemi;

Jesli¹¹ dyjamentowe goździe¹² Mus¹³ ma w ręku,
Któreми natwarszego umie pożyc¹⁴ sęku¹⁵,
Ani ty wyswobodzisz serca z ciężkiej trwogi,
Ani z okrutnej śmierci sideł wyrwiesz nogi¹⁶.

Lepiej polnych Tatarów¹⁷ dawny zwyczaj niesie,
U których każdy swój dom wozi na kolesie¹⁸;
Lepszego rządu Gete grubi używają¹⁹,
Gdzie niwy²⁰ nie mierzone²¹ wolne zboża dają²².

Tam niewinna²³ macocha dziątek pierwszej żony,
Sirót nędznych²⁴, przestrzega wczasu²⁵ z każdej strony²⁶;
Ani z wielkim posagiem męża rządzi²⁷, ani
Nadzieje kładzie w gładkim²⁸ miłosniku²⁹ pani.

⁴W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁵*intactis opulentior* — pieśń jest parafrazą ody Horacego (Carmina III 24) noszącej tytuł *Ad divites avaros* (*Do zachłannych bogaczy*). Początek tej pieśni (incipit) stanowią słowa podane tu jako motto: „*intactis opulentior*”. [przypis redakcyjny]

⁶*byś* — tu: choćbyś. [przypis redakcyjny]

⁷*gryfowie i mrówki* — gryfy, mitologiczne ptaki posiadające duże skrzydła, orle dzioby i tułowia lwa; były strażnikami złota na pustyniach północnych Indii czy też w Arabii; tutaj wraz z mrówkami są przedstawione jako istoty strzegące skarbów i wydobywające złoto. [przypis redakcyjny]

⁸*kopają* (starop.) — kopią, wydobywają. [przypis redakcyjny]

⁹*rozwodzić coś* — budować na ogromnej przestrzeni. [przypis redakcyjny]

¹⁰*morza kamieniami zabudował* — jest to nawiązanie do metody budowania rzymskich willi; wprawdzie nie na morzu, ale na tamach czy kamiennych groblach wchodzących w morze. [przypis redakcyjny]

¹¹*jesli* (starop.) — skoro. [przypis redakcyjny]

¹²*dyjamentowe goździe* — stalowe gwoździe. [przypis redakcyjny]

¹³*Mus* — bogini konieczności (łac. *Necessitas*). [przypis redakcyjny]

¹⁴*pożyc* (strop.) — zniszczyć, pokonać. [przypis redakcyjny]

¹⁵*natwarszego (...) sęku* (starop.) — ogromnej trudności (określenie przysłowiowe). [przypis redakcyjny]

¹⁶*Ani (...) wyswobodzisz (...), Ani (...) wyrwiesz* — ani nie wyswobodzisz, ani nie wyrwiesz; w staropolszczyźnie przeczenie było zawarte w spójniku „ani”. [przypis redakcyjny]

¹⁷*polnych Tatarów* — koczowniczych Tatarów, którzy są tu odpowiednikami Scytów z pieśni Horacego. [przypis redakcyjny]

¹⁸*kolasa* (tu forma N. lp: kolesie) — wóz chłopski, ciężarowy. [przypis redakcyjny]

¹⁹*Lepszego rządu Gete grubi używają* — lepszy porządek jest u prymitywnych Getów, czyli u starożytnego ludu, koczującego nad Dunajem, uważanego za poprzednika Tatarów. [przypis redakcyjny]

²⁰*niwa* — tu: wydzielona część pola. [przypis redakcyjny]

²¹*nie mierzone* — nie wymierzone na poszczególnie działki, nie posiadające ustalonych granic. [przypis redakcyjny]

²²*wolne zboża* — dostępne dla wszystkich, stanowiące wspólną własność. [przypis redakcyjny]

²³*niewinny* (starop.; łac. *innocens*) — odznaczający się nieskazitelnymi obyczajami. [przypis redakcyjny]

²⁴*nędzny** (starop.) — nieszczęśliwy. [przypis redakcyjny]

²⁵*przestrzegać wczasu* (starop.) — doglądać wygody. [przypis redakcyjny]

²⁶*z każdej strony* — tu: pod każdym względem. [przypis redakcyjny]

²⁷*męża rządzi* (starop.) — rządzi mężem. [przypis redakcyjny]

²⁸*gładki* (starop.) — piękny, urodziwy. [przypis redakcyjny]

²⁹*miłosnik* (starop.) — zalotnik, kochanek. [przypis redakcyjny]

Wielki posąg rodziców postęпки uczciwe,
A k temu obyczaje skromne i wstydlive;
Występných tam nie cierpią, lecz kto będzie krzywy,
Niech sie wierci, jako chce, nie zostanie żywy.

O, ktokolwiek będzie chciał mordy niecnotliwé
I domowe okrócić³⁰ najazdy krwie³¹ chciwé,
Jesli pragnie ojczyzny ojcem być nazwany
I tymże na wysokich kolumnach pisany,

Niech objęździć swą wolą śmie nieokróconą³²,
A jego sprawy przyszłe wieki więc wspomioną;
Ponieważ cnocie żywej³³ my źli, nie życzymy³⁴,
Aż gdy nam z oczu zniknie, toż³⁵ jej żałujemy.

Co po tych skargach próżnych, jesli na występy
Przez spary — jako mówią — patrza urząd tępy³⁶?
Po co statut i prawa chwalebne stawiamy,
Jesli sie obyczajów dobrych nie trzymamy?

Nie odstraszą zbytęcznym³⁷ ogniem zarażone
Kupca kraje chciwego ani przesadzone³⁸
Mrozem gwałtownym pola; żeglarze bywali³⁹
Wszystek świat, jako wielki⁴⁰, kołem objechali.

Ubóstwo, hańba wielka, każe człowiekowi
Czynić i cierpieć wszystko; już on i wstydlowi
Mir dawno wypowiedział⁴¹, i cnocie, niedbały,
Poświęconej nie myśli dostępować skały⁴².

Albo my do spólnego skarbu⁴³, gdzie życziwa
Ludzka pochwała i głos pospolity⁴⁴ wzywa,
Albo w morze, przyczynę wszech nieszczęśliwości,
Perły, złoto i wielkiej kamienie drogości

Zarzućmy, jesli grzechów żałujem statecznie
I nieprawości swoich. Potrzeba kóniecznie
Złej napierwsze początki żądze⁴⁵ wykorzenić,
A dziełem pracowitszym pieszczotę⁴⁶ odmienić.

³⁰okrócić (starop.) — ukrócić, poskromić. [przypis redakcyjny]

³¹krwie (starop. D. lp rodz. ż.) — krwi. [przypis edytorski]

³²objęździć swą wolą (...) nieokróconą (starop.) — powściągnąć, opanować nieposkromioną samowolę. [przypis redakcyjny]

³³cnota żywa — prawdziwa cnota (inne możliwe rozumienie: cnota ludzi żywych). [przypis redakcyjny]

³⁴nie życzymy (starop.) — nie sprzyjamy. [przypis redakcyjny]

³⁵toż (starop.) — dopiero wtedy. [przypis redakcyjny]

³⁶Przez spary (...) patrza urząd tępy (starop.) — opieszale urząd patrzy pobłażliwie, „przez palce”. [przypis redakcyjny]

³⁷zbytęczny* (starop.) — nadmierny. [przypis redakcyjny]

³⁸przesadzony (starop.) — nadmiernie wypełniony. [przypis redakcyjny]

³⁹bywały (tu forma lm: bywali) — doświadczony; por. wyraz pokr.: bywalec. [przypis redakcyjny]

⁴⁰jako wielki — cały wielki. [przypis redakcyjny]

⁴¹Mir (...) wypowiedział (starop.) — zerwał pokój. Obecnie „wypowiada się” wojnę; wówczas mówiono: wypowiadam pokój, opowiadam wojnę. [przypis redakcyjny]

⁴²dostępować skały (starop.) — zbliżać się do skały. [przypis redakcyjny]

⁴³spólny skarb (starop.) — wspólny skarb; chodzi tu o skarb państwowy utworzony z podatków. [przypis redakcyjny]

⁴⁴pospolity (starop.) — powszechny; por. wyraz pokrewny: rzeczpospolita. [przypis redakcyjny]

⁴⁵żądze (starop. D. lp) — żądy. [przypis redakcyjny]

⁴⁶pieszczota* (starop.) — wygodnictwo, zniewieścialsłość. [przypis redakcyjny]

Nie umie syn szlachecki na koń wsieść i w łowy
Na dziki zwierzę z oszczepem jachać⁴⁷ niegotowy,
Lepiej kufla świadomy⁴⁸ albo kart pisanych⁴⁹,
Każesz li dać, i kostek, prawem zakazanych.

Więc ojciec krzywo przysiągł, wydarł sąsiadowi,
Gotując niegodnemu spadek potomkowi:
I przybywa-ć mu⁵⁰ rzкомо⁵¹, ale nie wiem czemu,
Zawždy na czymści schodzi państwu niesporemu⁵².

*Pieśń II*⁵³

Serce roście patrząc⁵⁴ na te czasy!
Mało przed tym⁵⁵ gołe były lasy,
Śnieg na ziemi wysszej⁵⁶ łokcia leżał⁵⁷,
A po rzekach wóz nacięższy zbieżał⁵⁸.

Teraz drzewa liście na sie wzięły,
Polne łąki pięknie zakwitnęły;
Lody zeszły, a po czystej wodzie
Idą statki i ciosane łodzie.

Teraz prawie⁵⁹ świat się wszystkim śmieje,
Zboża wstały, wiatr zachodny wieje;
Ptacy sobie gniazda omyślają⁶⁰,
A przede dniem śpiewać poczynają.

Ale to grunt wesela prawego⁶¹,
Kiedy człowiek sumnienia całego⁶²
Ani czuje w sercu żadnej wady,
Przecz⁶³ by się miał wstydać swojej rady⁶⁴.

Temu wino nie trzeba przylewać
Ani grać na lutni, ani śpiewać;
Będzie wesół, byś chciał, i o wodzie,
Bo się czuje prawie na swobodzie⁶⁵.

⁴⁷jachać (starop.) — jechać. [przypis redakcyjny]

⁴⁸kufla świadomy — znajdujący się na kuflu, czyli na picu alkoholu. [przypis redakcyjny]

⁴⁹karty pisane — malowane, służące do gry. [przypis redakcyjny]

⁵⁰przybywa-ć mu — przybywa ci mu, czyli: bogaci się. [przypis redakcyjny]

⁵¹rzкомо (starop.) — rzekomo, pozornie. [przypis redakcyjny]

⁵²Zawždy na czymści schodzi państwu niesporemu (starop.) — zawsze czegoś brakuje majątkowi, którego nie przybywa (inne rozumienie: zawsze czegoś brak, by zostać prawdziwym panem). [przypis redakcyjny]

⁵³W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁵⁴serce roście patrząc — serce rośnie, gdy się patrzy (inne znaczenie daw. imiesłowu). [przypis redakcyjny]

⁵⁵mało przed tym (starop.) — niedawno. [przypis redakcyjny]

⁵⁶wysszej — wyżej. [przypis edytorski]

⁵⁷Śnieg (...) wysszej łokcia leżał — warstwa śniegu była grubsza niż na łokieć, tj. ok. 60 cm. [przypis edytorski]

⁵⁸zbieżał (starop.) — przejechał. [przypis redakcyjny]

⁵⁹prawie (starop.) — naprawdę, prawdziwie. [przypis redakcyjny]

⁶⁰omyślać (starop.; tu forma 3 os. lm: omyślają) — obmyślać, projektować. [przypis redakcyjny]

⁶¹grunt wesela prawego — podstawa prawdziwej radości. [przypis redakcyjny]

⁶²Kiedy człowiek sumnienia całego — kiedy człowiek ma czyste sumienie. [przypis redakcyjny]

⁶³przecz (starop.) — dlaczego. [przypis redakcyjny]

⁶⁴rada — myśl, postanowienie, zamiar. [przypis redakcyjny]

⁶⁵na swobodzie — tu: wolny od trosk. [przypis redakcyjny]

Ale kogo gryzie mól zakryty,
Nie idzie mu w smak obiad obfity;
Żadna go pieśń, żaden głos nie ruszy,
Wszystko idzie na wiatr mimo uszy.

Dobra myśli, której nie przywabi,
Choć kto ściany drogo ujedwabi,
Nie gardź moim chłodnikiem chróścianym⁶⁶,
A bądź ze mną, z trzeźwym i z pijanym!

*Pieśń III*⁶⁷

Dzbanie mój pisany⁶⁸,
Dzbanie polewany,
Bądź płacz, bądź żarty, bądź gorące wojny,
Bądź miłość niesiesz albo sen spokojny,

Jakokolwiek⁶⁹ zwano
Wino, co w cię lano,
Przymkni się⁷⁰ do nas a daj się nachylić,
Chciałbym twym darem gości swych posilić.

I ten cię nie minie,
Choć kto mądrym słynie;
Pijali przedtym i filozofowie,
A przedsię⁷¹ mieli spełna⁷² rozum w głowie.

Ty zmiękczysz⁷³ każdego,
Nastateczniejszego⁷⁴;
Ty mądrych sprawy i tajemną radę⁷⁵
Na świat wydawasz przez twą cichą zdradę.

Ty cieszysz nadzieją
Serca, które mdleją;
Ty ubogiemu przyprawujesz rogi,
Że mu ani król, ani hetman srogi.

Trzymaj się na mocy,
Bo cię całej nocy
Z rąk nie wypuścim, aż dzień, jako trzeba,
Gwiazdy rozpędzi co do jednej z nieba.

---

⁶⁶*chłodnik chróściany* — altana z gałęzi. [przypis redakcyjny]

⁶⁷W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁶⁸*pisany* (starop.) — malowany, wzorzysty. [przypis redakcyjny]

⁶⁹*jakokolwiek* — wszystko jedno jak. [przypis redakcyjny]

⁷⁰*przymkni się* (starop.) — przybliżyć się. [przypis redakcyjny]

⁷¹*przedsię* (starop.) — mimo to. [przypis redakcyjny]

⁷²*spełna* (starop.) — w całości. [przypis redakcyjny]

⁷³*zmiękczyć* — sprawić, że ktoś stanie się skłonny do ustępstw. [przypis redakcyjny]

⁷⁴*nastateczniejszy* — najbardziej stały, poważny. [przypis redakcyjny]

⁷⁵*tajemna rada* — tajne zamysły. [przypis redakcyjny]

Pieśń IV⁷⁶

Złota to strzała⁷⁷ i krom wszego⁷⁸ jadu była,
Którą mię niepochybna⁷⁹ Miłość ugodziła.
Bo ja w swym miłowaniu troski nie znajduję,
Owszem, radość na sercu niewymowną czuję.

Nie to niewola służyć, ale służyć temu,
Kto twych posług niewdzięczzen, to sie nawięszemu
Nieszczęściu równa; tobie dzięki bądź, Miłości,
Iżeś mię uchowała takowej żalości.

Ma to twarz twoja, panno wszech piękniejsza, w sobie,
Że człowiek rad i nierad musi służyć tobie.
Ale to zaś niosą tve święte obyczaje,
Że, by⁸⁰ kto mógł być wolen, raczej ci sie daje.

Chciałbym tak być szczęśliwy i życzyłbym sobie,
Abych już tę na wieki łaskę znał po tobie⁸¹;
A bodaj ta wdzięczna⁸² twarz odmiany nie znała,
Byś dobrze i Sybillę laty przerównała⁸³.

Pieśń V⁸⁴

Kto ma swego chleba,
Ile człeku trzeba,
Może nic nie dbać o wielkie dochody,
O wsi, o miasta i wysokie grody.

To pan, zdaniem moim,
Kto przestał na swoim;
Kto więcej szuka, jawnie to znać daje
Sam na sie, że mu jeszcze nie dostaje⁸⁵.

Siła⁸⁶ posiadł włości,
Kto ujął chciwości⁸⁷;
Trudniej to przyjdzie niż Turki zhołdować
Albo walczne Tatary wojować.

Mocą wiele świata
Wziął za krótkie lata

⁷⁶W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁷⁷*Złota to strzała (...) była* — w mit. gr. złota i ostra strzała Amora wzbudzała miłość, a tępa strzała gasiła miłość. [przypis redakcyjny]

⁷⁸*krom wszego* (starop.) — bez żadnego. [przypis redakcyjny]

⁷⁹*niepochybny* (starop.) — nie chybiający celu. [przypis redakcyjny]

⁸⁰*by* (starop.) — choćby. [przypis redakcyjny]

⁸¹*znał po tobie* — doznał od ciebie. [przypis redakcyjny]

⁸²*wdzięczny** (starop.) — miły. [przypis redakcyjny]

⁸³*Byś dobrze i Sybillę laty przerównała* — choćbyś nawet przewyższyła wiekiem Sybillę (starożytną wieszczkę słynną z długowieczności). [przypis redakcyjny]

⁸⁴W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁸⁵*nie dostawać* (starop.) — brakować. [przypis redakcyjny]

⁸⁶*siła* (starop.) — dużo. [przypis redakcyjny]

⁸⁷*ujął chciwości* — poskromił chciwość. [przypis redakcyjny]

Król macedoński⁸⁸, lecz mu sie tak zdało,
Że nań samego świat był jeden mało.

Cóż pomoże zbroja
Albo władza twoja?
Serca nie zlecą żadne złotogłowy,
Żadny skarb troski nie wybije z głowy.

Więc śmierć nieużyta⁸⁹
Ta za gardło chwyta
Bogate pany jako proste sługi,
Ani zborguje, byś wyciągnął długi⁹⁰.

Lecz przedsię⁹¹ człowiecza
Wszystka o tym piecza⁹²,
Aby ku złotu złota przybywało;
Bo, by nawiczej, łakomemu mało.

Wszystko to zostanie
Po twej śmierci, panie;
A coś ty zebrał przez ten czas łakomie,
To sie zostoi⁹³, nie wiem w czyim domie.

Sklep⁹⁴ ten niedobyt⁹⁵
Puści prędko nity⁹⁶;
A winem, co sie ty frasujesz o nie,
Będzie zamaczał potomek twój konie.

*Pieśń VI*⁹⁷⁹⁸

Acz mię twa droga⁹⁹, miła, barzo boli,
Nie chcę cię trzymać przeciw twojej woli;
Z mej strony bodaj wszystko dobre miała,
Kędy sie kolwiek będziesz obracała.

Lecz sama widzisz, jakie wiatry wstają,
Jakie po niebie chmury sie mieszają.
Ja wiem, co umie morze i szalony
Wicher, na wody słone uniesiony.

⁸⁸*Król macedoński* — Aleksander Wielki (356–323 r. p.n.e.), król macedoński, w kolejnych wyprawach zajął Persję, Egipt, Babilon i wiele innych ziem. Symbol wodza nieustraszonego i chciwego wciąż nowych zdobyczy. [przypis redakcyjny]

⁸⁹*nieużyty* (starop.) — nieubłagany. [przypis redakcyjny]

⁹⁰*Ani zborguje, byś wyciągnął długi* — nie poczeka, aż sięgniesz należności od dłużników. [przypis redakcyjny]

⁹¹*przedsię* (starop.) — przeciw. [przypis redakcyjny]

⁹²*piecza* (daw.) — staranie (o coś). [przypis redakcyjny]

⁹³*zstoi* — ostanie się, zostanie. [przypis redakcyjny]

⁹⁴*sklep* (starop.) — piwnica. [przypis redakcyjny]

⁹⁵*niedobyt* (starop.) — nie do zdobycia. [przypis redakcyjny]

⁹⁶*Puści (...) nity* — rozpadnie się, nie przetrwa; *nity*: gwoździe. [przypis redakcyjny]

⁹⁷Ks. I, Pieśń VI — Pieśń jest parafrazą ody Horacego (zob. Carmina III 27, w. 13–64) noszącej tytuł *Ad Galateam* (*Do Galatei*). [przypis redakcyjny]

⁹⁸W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁹⁹*droga* — tu: podróż, wyjazd. [przypis redakcyjny]

Niech żony srogich pohańców¹⁰⁰ i dzieci
Doświadczą, jakim pędem wicher leci
Morze mieszając: huczą srogie wały,
A brzeżne w gruncie¹⁰¹ wzdrygają się skały.

Takci się biednej Europie¹⁰² dostało,
Jeno że wołu chciała przysieść mało¹⁰³,
Bo się z nienagła przymknął¹⁰⁴ z nią ku wodzie,
Potym jak płynie, tak płynie bez łodzie.

A ta dopiero złąkla się nieboga,
Gdzie pojrzy, zewsząd morze, zewsząd trwoga;
Brzegu nie widać, przewoźnik niepewny,
Strach serce ujął, a w oczu płacz rzewny.

A gdy do sławnej Krety przypłynęła,
Z wielkiej tesknicy włosy targać ją,
Skarżąc się z płaczem: «Ojcie mój łaskawy,
Któregom zbyła¹⁰⁵ prze me głupie sprawy¹⁰⁶.

Com ja tu miała czynić w tej krainie?
Mało jest jedna śmierć panińskiej winie.
Ale na jawiż płaczę swej lekkości¹⁰⁷?
Czy mię pokusa ludzi krom winności¹⁰⁸,

Która przez wrota kościane¹⁰⁹ wychodzi,
A na człowieka sny dziwne przywodzi?
Lepiej li było przez morze się pławić
Czy nad polnemi kwiatkami się bawić?

By¹¹⁰ mi się teraz dostał jako w ręce
On wół bezecny, byłby w takiej męce,
Żeby mu ze łba musiały spaść rogi,
Chociaż był u mnie niedawno tak drogi.

Nie miałam wstydu, dom swój opuszczając,
I teraz nie mam, śmierci odkładając;
Boże mój, jeśli słyszysz prośbę moję,
Niechaj dziś nago w pośrodku lwów stoję.

Pierwej niż pleśnią piękna twarz przypadnie¹¹¹
I zupełnemu¹¹² ciału krasa¹¹³ spadnie,
Niechaj mię wilcy pożrą w tej gładkości,
A po pustyniach rozniosą me kości»

¹⁰⁰*pohańcie* — poganin, niechrześcijanin; tu: chodzi o Turków i Tatarów. [przypis redakcyjny]

¹⁰¹*w gruncie* — od podstaw. [przypis redakcyjny]

¹⁰²*biednej Europie* — w mit. gr. królowna Europa została porwana przez Jowisza, który przybrał postać byka (u Kochanowskiego woła). [przypis redakcyjny]

¹⁰³*wołu chciała przysieść mało* (starop.) — chciała na krótko usiąść na wołu. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁴*się z nienagła przymknął* (starop.) — powoli się zbliżył. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁵*zbyć* (starop.) — stracić. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁶*sprawy* (starop.) — uczynki. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁷*na jawiż płaczę swej lekkości* — na jawie oplakuję swą lekkomyślność (w niektórych komentarzach: hańbę). [przypis redakcyjny]

¹⁰⁸*krom winności* (starop.) — bez winy. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁹*wrota kościane* — w mit. gr. i rzym. istnieją dwie bramy poprzez które sny wychodzą z podziemia; złudne sny przechodzą przez bramę z kości słoniowej, a sny prawdziwe przez bramę z rogu. [przypis redakcyjny]

¹¹⁰*by* (starop.) — gdyby. [przypis redakcyjny]

¹¹¹*przypadnie* — pokryje się. [przypis redakcyjny]

¹¹²*zupełnemu* — pełnemu, jednemu (w niektórych komentarzach: doskonałemu). [przypis redakcyjny]

¹¹³*krasa* (daw.) — piękność. [przypis redakcyjny]

Nikczemna dziewko — ojciec ci przyciska¹¹⁴ —
Czemu nie umrzesz? Strzyma cię ta niska
Jedlina i pas¹¹⁵ zanesiony w cale¹¹⁶;
A jeśliś miłsza śmierć na ostrej skale,

Daj się w moc wiatrom a skocz z góry śmieie,
Niżbyś wołała siedzieć u kądziele,
Królewska dziewczka, i być w ręce dana
Srogiej pogance, winna bywszy¹¹⁷ pana.

*Pieśń VII*¹¹⁸119

Trudna rada w tej mierze¹²⁰, przyjdzie się rozjechać,
A przez ten czas wesela i lutnie zaniechać.
Wszystka moja dobra myśl¹²¹ z tobą precz odchodzi,
A z tego mię więzienia nikt nie wyswobodzi,
Dokąd cię zaś nie ujrzę, pani wszech piękniejsza,
Co ich kolwiek¹²² przyniosła chwila terazniejsza.

Już mi z myśli wypadły te obecne twarzy;
Twoje nadobne lice jest podobne zarzy¹²³,
Która nad wielkim morzem rano się czerwieni,
A z nienagła¹²⁴ ciemności nocne w światłość mieni;
Przed nią gwiazdy drobniejsze po jednej znikają
I tak już przyszej nocy nieznacznie¹²⁵ czekają.

Takaś ty w oczu moich; szczęśliwa to droga,
Po której chodzić będzie tak udatna noga;
Zajrzę¹²⁶ wam, gęste lasy i wysokie skały,
Że przede mną będziecie taką rozkosz miały:
Usłyszycie wdzięczny¹²⁷ głos i przyjemne słowa,
Po których sobie teskni biedna moja głowa.

Lubeż moje wesele, lubeż me biesiady!
Mnie podobno już próżno szukać inszej rady,
Jeno smutnego serca podpieierać nadzieją;
W nadzieję ludzie orzą i w nadzieję sięją.
A ty tak srogą nie bądź ani mię tym karzy,
Bych długo nie miał widzieć twojej pięknej twarzy.

¹¹⁴ci przyciska — nalega, naciska na ciebie. [przypis redakcyjny]

¹¹⁵Strzyma cię (...) Jedlina i pas — utrzyma cię jedlina i przepaska (odwołanie do znanych z antyku sposobów popełniania samobójstwa przez kobiety). [przypis redakcyjny]

¹¹⁶w cale (starop.) — w całości. [przypis redakcyjny]

¹¹⁷winna bywszy — tu: będąc godna. [przypis redakcyjny]

¹¹⁸Ks. I, Pieśń VII — pieśń oparta na motywach z poezji Petrarki, a także elegików rzym. (Propercjusza, Tibullusa, Owidiusza). [przypis redakcyjny]

¹¹⁹W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

¹²⁰w tej mierze — w tej sytuacji. [przypis redakcyjny]

¹²¹dobra myśl — pogoda ducha, wesołość. [przypis redakcyjny]

¹²²wszech piękniejsza / Co ich kolwiek... — piękniejsza od wszystkich, co ich... [przypis redakcyjny]

¹²³zarza (starop.) — zorza. [przypis edytorski]

¹²⁴z nienagła (starop.) — stopniowo. [przypis redakcyjny]

¹²⁵nieznacznie* (starop.) — będąc niewidoczne. [przypis redakcyjny]

¹²⁶zajrzęć (daw.) — zazdrościć. [przypis redakcyjny]

¹²⁷wdzięczny* (starop.) — miły. [przypis redakcyjny]

Pieśń VIII¹²⁸¹²⁹

Gdziekolwiek jest, Bożeć pošli¹³⁰ dobrą godzinę;
Jaciem twój był jako żywo¹³¹, i twoim zginę.
Tak to Bóg przejrzał od wieku¹³²; a nie żałuję,
Bo w tobie więcej niż we stu inszych znajduję.

Nie tylkoś nad insze gładszą się urodziła,
Aleś i zwyczajmi twarzy nic nie zelżyła¹³³;
A jako wdzięcznie szmarakiem złoto sie dwoi¹³⁴,
Tak tej szlachetnej duszy w tym ciele przystoi.

Szczęśliwy ja człowiek, bych mógł¹³⁵ tak użyć tego,
Jakobych się nie omylił, co jest lepszego;
Lecz jako na błędnym¹³⁶ morzu, nie tam, gdzie chcemy,
Ale gdzie nas wiatry niosą, płynąć musimy.

Jednak albo miłość zmyśla sny sama sobie,
Albo i ty nie chcesz, bych miał zwętpić o tobie.
Ta nadzieja świat mi słodzi; a bych inaczej
Doznać miał (uchowaj, Panie), umarłbym raczej.

Pieśń IX¹³⁷

Chcemy sobie być radzi¹³⁸?
Rozkaż, panie, czeladzi,
Niechaj na stół dobrego wina przynaszają,
A przy tym w złote gęśli¹³⁹ albo w lutni¹⁴⁰ grają.

Kto tak mądry, że zgadnie,
Co nań jutro przypadnie?
Sam Bóg wie przyszłe rzeczy, a śmieje się z nieba,
Kiedy się człowiek troszcze więcej, niżli trzeba.

Szafuj gotowym¹⁴¹ bacznie;
Ostatek, jako zaczniesz,

¹²⁸Ks. I, Pieśń VIII — Pieśń oparta na motywach z rzym. elegii miłosnej (Propertiusz), a także poezji Petrarke.
[przypis redakcyjny]

¹²⁹W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

¹³⁰*Bożeć pošli* (starop.) — niech ci Bóg ześle. [przypis redakcyjny]

¹³¹*jako żywo* (starop.) — zawsze, póki żyję. [przypis redakcyjny]

¹³²*przejrzał od wieku* — przewidział, postanowił, przeznaczył przed wiekami. [przypis redakcyjny]

¹³³*zwyczajmi twarzy nic nie zelżyła* — nie przyniosła ujmy. [przypis redakcyjny]

¹³⁴*szmarakiem złoto sie dwoi* — dzięki szmaragdowi oprawionemu w złoto podwaja ono swą piękność lub wartość (podobnie ciało zyskuje dzięki pięknej duszy; zob. w. 8). [przypis redakcyjny]

¹³⁵*Szczęśliwy ja człowiek, bych mógł...* — Jestem szczęśliwym człowiekiem! Obym mógł... [przypis redakcyjny]

¹³⁶*błądny* — taki, po którym się błądzi. [przypis redakcyjny]

¹³⁷W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

¹³⁸*sobie być radzi* — zabawić się, weselić się wspólnie. [przypis redakcyjny]

¹³⁹*gęśli* (a. *gęśle*) — instrument smyczkowy, zazwyczaj dwu- lub trzysstrunowy, rodzaj prymitywnych skrzypiec w kształcie owalnego pudła z krótką szyjką. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁰*lutnia* (tu daw. forma B. lp: lutnią; dziś: lutnię) — instrument szarpany, posiadający od 6 do 16 strun, znany od starożytności, w renesansie również symbol sztuki poetyckiej. [przypis redakcyjny]

¹⁴¹*szafuj gotowym* — rozporządzaj tym, co posiadasz; może w znaczeniu: pieniędzmi (por. wyraz pokrewny: gotówka). [przypis redakcyjny]

Tak Fortuna¹⁴² niech kona¹⁴³: raczy li łaskawie,
Raczy li też inaczej; my siedziem w jej prawie¹⁴⁴.

U Fortuny to snadnie¹⁴⁵,
Że kto stojąc¹⁴⁶ upadnie;
A który był dopiero u niej pod nogami,
Patrzajże go po chwili, a on gardzi nami.

Wszystko sie dziwnie plecie
Na tym tu biednym świecie;
A kto by chciał rozumem wszystkiego dochodzić,
I zginie, a nie będzie umiał w to ugodzić.

Próżno ma mieć na pieczy
Śmiertelny wieczne rzeczy;
Dosyć na tym, kiedy wie, że go to nie minie,
Co z przejrzenia¹⁴⁷ Pańskiego od wieku mu płynie.

A nigdy nie zabłądzi,
Kto tak umysł narządzi,
Jakoby umiał szczęście i nieszczęście znosić,
Temu mężnie wytrzymać, w owym sie nie wznosić.

Chwałę szczęście stateczne¹⁴⁸;
Nie chce li też być wieczne,
Spuszczę¹⁴⁹, com wziął, a w cnotę własną sie ogarnę
I uczciwej chudoby¹⁵⁰ bez posagu pragnę.

Nie umiem ja, gdy w żagle
Uderzą wiatry nagle,
Krzyżem padać i świętych przenajdować¹⁵¹ dary,
Aby łakomej wodzie tureckie towary

Bogactwa nie przydały
Wpadwszy gdzie między skały;
Tam ja bezpiecznym sercem¹⁵² i pełen otuchy
W równej fuście¹⁵³ popłynę przez morskie rozruchy.

¹⁴²Fortuna — rzym. bogini ślepego przypadku. Przedstawiano ją z rogiem obfitości, trzymającą ster (była sternikiem życia ludzkiego), zazwyczaj ślepą. Motyw Fortuny odgrywał niezwykle ważną rolę w filozofii *Pieśni* Kochanowskiego. [przypis redakcyjny]

¹⁴³niech kona — tu: niech dokona; niech doprowadzi do skutku. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁴siedziem w jej prawie (starop.) — podlegamy jej prawom, znajdujemy się pod jej władzą. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁵snadnie (starop.) — łatwo. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁶stojąc (starop. forma imiesł.) — stojący. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁷z przejrzenia (starop.) — z postanowienia, z przeznaczenia. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁸szczęście stateczne (starop.) — niezmienny los. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁹spuścić (tu forma 1 os. lp cz. przysz.: spuszczę) — tu: oddać. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁰chudoba (starop.) — skromny dobytek, ubóstwo. [przypis redakcyjny]

¹⁵¹przenajdować — zjednywać. [przypis redakcyjny]

¹⁵²bezpiecznym sercem (starop.) — z sercem wolnym od obaw, z poczuciem bezpieczeństwa. [przypis redakcyjny]

¹⁵³W równej fuście — w niewielkim okręcie. [przypis redakcyjny]

Pieśń X¹⁵⁴155

Kto mi dał skrzydła, kto mię odział pióry¹⁵⁶
I tak wysoko postawił, że z góry
Wszystek świat widzę, a sam, jako trzeba,
Tykam się nieba?

To li jest ogień on nieugaszony
Złotego słońca, które, nieskończony
Bieg bieżąc, wrotne¹⁵⁷ od początku świata
Prowadzi lata?

To li jest on krąg odmiennej światłości¹⁵⁸,
Wódz gwiazd różlicznych i sprawca żyzności¹⁵⁹?
Słyszę głos wdzięczny; prze Bóg, a na jawi,
Czy mię sen bawi¹⁶⁰?

Tu, widzę, ani ciemne mgły dochodzą,
Ani śnieg, ani zimne grady szkodzą;
Wieczna pogoda, dzień na wszystkie strony
Trwa nieskończony.

Godne pałace Twojej wielmożności,
Panie, a jakiej cnota dostojności,
Widzę na oko, bowiem wedle Ciebie
Ma miejsce w niebie.

Kto by cię nie znał, Lechu Słowianinie¹⁶¹,
Któryś napierwej zasiadł w tej krainie
I opanował męstwem swoim mocne
Brzegi północne?

Kroka¹⁶² patrz, jako siedząc tak wysoko,
Przed się ku miastu swemu skłania oko;
Wandę wydawa ubiór, bo z postawy
Zda się mąż prawy.

Tu i fortelny Przemysł¹⁶³ jest wniesiony,
I ten, co dostał trefunkiem korony¹⁶⁴,
Dożrawszy zdrady, gdzie koń prędkonogi
Biegł zawód drogi¹⁶⁵.

¹⁵⁴Ks. 1, Pieśń X — początek pieśni jest parafrazą ody Horacego (Carmina II 20) noszącej tytuł *Ad Maecenatem* (*Do Mecenasa*); parafraza całości — Ks. 2, Pieśń XXIII; por. też Carmina I 12. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁵W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

¹⁵⁶odział pióry — pokryć piórami. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁷wrotny — wracający. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁸krąg odmiennej światłości — przen. księżyc. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁹sprawca żyzności — Diana, bogini księżycy, była też boginią płodności i urodzaju. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁰prze Bóg, a na jawi, / Czy mię sen bawi? (starop.) — na Boga, czy to jawa, czy też zwodzi mnie sen? [przypis redakcyjny]

¹⁶¹Lech Słowianin — nawiązanie do legendarnego władcy Polski umieszczonego tu w niebie. [przypis redakcyjny]

¹⁶²Krok — Krak, Krakus, legendarny założyciel Krakowa. [przypis redakcyjny]

¹⁶³fortelny Przemysł — przebiegły Przemysław (Lestko I), przedhistoryczny polski książę, według legendy pokonał wojska Aleksandra Wielkiego umieszczając na drzewach malowane tarcze, ku którym zwabił żołnierzy wroga. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁴ten, co dostał trefunkiem korony — Lestko II wygrał wyścig jeździecki po koronę, mimo że jego przeciwnik wyłożył trasę biegu żelaznymi kołcami. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁵Biegł zawód drogi — biegł w zawody o cenną (drogą) rzecz. [przypis redakcyjny]

Bóg fałszu nie chce; a jako miłuje
Sprawiedliwego, Piast i dziś to czuje,
Bo mieszka w niebie, a jego cne plemię
Rządziło ziemię.

Zemowit¹⁶⁶ stoi wedla ojca prawie,
Z drugimi równo: ty wysszej, Mieclawie¹⁶⁷,
Którego sprawą chrześcijański zakon¹⁶⁸
Podan Polakom.

Tuż po nim widzę mężne Bolesławy¹⁶⁹,
Prze których dzielność i stateczne sprawy
Polska szeroko swych granic pomknęła
I serce wzięła¹⁷⁰.

W teźże jest liczbie on zakonnik święty¹⁷¹,
Z cięniów klasztornych na królestwo wzięty.
Są dwa Leszczkowie¹⁷²; jest król wzrostem mały,
Ale mąż śmiały¹⁷³.

Widzę Jagiełła i dwu Kazimierzu¹⁷⁴
Dobrych tak w boju, jako i w przymierzu;
Widzę i ciebie, gwiaździe równym prawie,
Cny Władysławie¹⁷⁵.

Tu teź jest Olbracht; król serca wielkiego;
Tuż z Aleksandrem Sygmunt¹⁷⁶, za którego
Polska zakwitła, a po długim boju
Wytchła w pokoju.

Szlachetne dusze, które swej dzielności
Macie zapłatę niebieskie radości,
Życzcie ojczyźnie, aby wam rodziła
Podobnych siła.

A ten, co po was¹⁷⁷ dziś państwo sprawuje,
Niechaj fortunnie i zdrów nam panuje;
A zwierzonego nie wzdawa opieku¹⁷⁸,
Aż pełen wieku!

¹⁶⁶Zemowit — Siemowit, syn Piasta, legendarnego założyciela dynastii. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁷Mieclaw — chodzi o Mieszka I. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁸zakon (daw.) — prawo. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁹mężne Bolesławy — chodzi o Bolesława Chrobrego i Krzywoustego, może również Śmiałego. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁰serce wzięła — nabrała serca, odwagi. [przypis redakcyjny]

¹⁷¹zakonnik święty — Kazimierz I Odnowiciel, zwany też Mniczem. [przypis redakcyjny]

¹⁷²dwa Leszczkowie — dwóch Leszków: Leszek Biały i Leszek Czarny. [przypis redakcyjny]

¹⁷³król wzrostem mały — Władysław Łokietek. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁴dwu Kazimierzu (daw. forma B.) — dwóch Kazimierz: Kazimierza Wielkiego i Kazimierza Jagiellończyka. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁵Władysław — chodzi o Władysława Warneńczyka. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁶Sygmunt — Zygmunt (Zygmunt I Stary). [przypis redakcyjny]

¹⁷⁷ten, co po was — następca tronu, Zygmunt II August. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁸Niechaj (...) zwierzonego nie wzdawa opieku — niech nie oddaje powierzonej mu odpowiedzialności. [przypis redakcyjny]

Pieśń XI¹⁷⁹180

Stronisz przede mną, Neto¹⁸¹ nie tykana¹⁸²,
By więc sarneczka, kiedy oblākana¹⁸³
Macierze szuka po górach ustronnych¹⁸⁴,
Nie bez bojaźni i postrachów płonnych¹⁸⁵.

Bo by sie namniej na drzewie wjeżyły
Powiewne listki, by namniej ruszyły
Jaszcórki krzakiem, ta sie dusza złąknie,
Aż od bojaźni na ziemi przyklęknie.

Lecz ja nie jako niedźwiedź albo mściwa
Myślę cię drapać lwica popędliwa;
Przestań też kiedy¹⁸⁶ za macierzą chodzić,
Już się ty możesz mężowi przygodzić¹⁸⁷.

Pieśń XII¹⁸⁸

Muszę wyznać, bo sie już nie masz na co chować:
Nigdy bych był nie wierzył, bych tak miał żałować,
Tęgo zwłaszcza, co nigdy mym własnym nie było;
Po prawdzie mi nieprawie¹⁸⁹ źle serce tuszyło¹⁹⁰.

Aleciem barzo nagle wypadł z tej nadzieje,
A mojej sie przygodzie nieprzyjacieli śmieje.
Kto drugi ma bez prace, o co snadź¹⁹¹ dbał mało,
A mnie za me staranie złe szczęście¹⁹² potkało.

Samem swą własną ręką tę winnicę¹⁹³ grodził,
Aby jej był ani zwierz, ani zły ptak szkodził;
Polewałem, żeby jej słońce nie suszyło,
Nakrywałem, żeby jej zimno nie mroziło.

A kiedy mię najlepsze miały potkać gody¹⁹⁴,
Nie wiem, co za zły człowiek oberwał jagody.
I używa z rozkoszą, czego dostał snadnie¹⁹⁵,

¹⁷⁹Ks. I, Pieśń XI — pieśń jest parafrazą ody Horacego (Carmina I 23) noszącej tytuł *Ad Chloen meretricem fugientem se* (*Do hetery Chloe stroniącej od poety*). [przypis redakcyjny]

¹⁸⁰W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

¹⁸¹Neto — Neta to dawne zdrobnienie od Agnieszka; u Horacego: Chloe. [przypis redakcyjny]

¹⁸²nie tykana — pozostająca dziewicą. [przypis redakcyjny]

¹⁸³oblākany* (starop.) — zabłąkany. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁴ustronny — odludny, niedostępny. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁵postrachy płonne — nieuzasadniony strach. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁶kiedy — tu: w końcu. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁷się (...) przygodzić (starop.) — przydać się. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁸W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

¹⁸⁹nieprawie (starop.) — nie bardzo, niezupełnie. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁰tuszyć (starop.) — spodziewać się, przeczuwać. [przypis redakcyjny]

¹⁹¹snadź (starop.) — może, chyba. [przypis redakcyjny]

¹⁹²złe szczęście — zły los. [przypis redakcyjny]

¹⁹³winnica — tu: alegoria kobiety, ciała kobiecego. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁴gody — tu: szczęście. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁵snadnie (starop.) — łatwo, bez trudu. [przypis redakcyjny]

A mnie, patrząc, jeno sie serce nie¹⁹⁶ rozpadnie.

Bodajże nie przechował¹⁹⁷; a bodaj poleżał!
Nie wiem, jako mię do gron tak pięknych ubieżał.
Ja sobie tak dobrych lat doczekać nie tuszę;
Podobno jako niedźwiedź łapę lizać muszę.

*Pieśń XIII*¹⁹⁸

O piękna nocy nad zwyczaj tych czasów¹⁹⁹,
Patrz na nas jasno wpośród tych tu lasów,
Gdzie jako pszczoły wkoło swego pana
Straż dzieżem niecąc ogień aż do rana.

Bodaj szczęśliwie tę drogę odprawił
I wszystko wedle myśli swojej sprawił
Pan świętobliwy²⁰⁰, któremu nie miała
Polska w dobroci równia²⁰¹, jako²⁰² wstała.

I już nam ma być ten pohaniec²⁰³ srogi,
Który niedawno padał nam pod nogi
Kiedy Starodub²⁰⁴, z gruntu wysadzony,
Pod miecz okrutny lud wydał zwierzony²⁰⁵?

Albo gdy pycha nie mogła pokorze
Wytrzymać stusu²⁰⁶, a w głębokie morze
Krwawy Niepr²⁰⁷ płynął miecąc na ostrowy²⁰⁸
Moskiewskie łupy i pobite głowy?

Prze Bóg, tychżesmy ojców dzieci? czyli
W tak krótkim wiekusmy sie wyrodzili?
Święty pokoju, tę masz wadę w sobie,
Że ludzie radzi zgnuśnią przy tobie!

Więcej ci srebra i złota dziś mamy,
Więcej półmisków na stoły dawamy;
Co po tym? Kiedy siedziem jak na ledzie²⁰⁹,
A granic na nas łada kto ujedzie²¹⁰.

¹⁹⁶jeno (...) nie (starop.) — niemal. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁷przechować — tu: strawić (tj. przechować w żołądku). [przypis redakcyjny]

¹⁹⁸W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

¹⁹⁹nad zwyczaj tych czasów — inaczej niż zwykle (bywa) w tych czasach. [przypis redakcyjny]

²⁰⁰Pan świętobliwy — król Zygmunt August. [przypis redakcyjny]

²⁰¹równia (starop.) — równego. [przypis redakcyjny]

²⁰²jako — od czas gdy. [przypis redakcyjny]

²⁰³pohaniec — poganin (zob. Ks. I, *Pieśń VII*, w. 9). [przypis redakcyjny]

²⁰⁴Starodub — warownia zdobyta w roku 1535 przez Jana Tarnowskiego podczas walk z Moskwą. [przypis redakcyjny]

²⁰⁵lud (...) zwierzony — powierzona sobie załogę. [przypis redakcyjny]

²⁰⁶stus — cios, uderzenie. W strofie tej jest mowa prawdopodobnie o bitwie pod Orszą z roku 1514. [przypis redakcyjny]

²⁰⁷Niepr — Dniepr. [przypis redakcyjny]

²⁰⁸miecąc na ostrowy — miotając na wyspy. [przypis redakcyjny]

²⁰⁹na ledzie (starop. N. lp) — na lodzie. [przypis redakcyjny]

²¹⁰granic (...) ujedzie (starop.) — wtargnie w nasze granice. [przypis redakcyjny]

Pieśń XIV²¹¹²¹²

Patrzaj, jako śnieg po górach się bieli,
Wiatry z północy²¹³ wstają,
Jeziora się ścinają,
Żorawie, czując zimę, precz lecieli.

Nam nie lża, jedno²¹⁴ patrzeć też swej rzeczy:
Niechaj drew do komina,
Na stół przynoszą wina,
Ostatek niechaj Bóg ma na swej pieczy.

Przypadków dalszych żaden z nas nie zgadnie;
I próżno myśleć o tym,
Co z nami będzie potem;
W godzinie²¹⁵ wszystko Bóg wywróci snadnie²¹⁶.

Krótki wiek długiej nadzieje nie lubi.
Niechaj nie schodzi cało,
Coś się do rąk dostało²¹⁷;
Za to, co ma być, żaden ci nie ślubi²¹⁸.

Jeleniom nowe rogi wyrastają;
Nam, gdy raz młodość minie,
Już na wiek wieków ginie,
A zawždy²¹⁹ gorsze lata przypadają.

Pieśń XV²²⁰

Nie za staraniem ani prze mą sprawę²²¹,
Miła, po tobie znam taką postawę²²²;
Szukaj, jako chcesz, nie najdziesz przyczyny,
Chyba żeć miłszy podobno kto inny.

A ja co mam rzec? Nie chcę się przeciwzić;
Temu się jedno nie mogę wydziwić,
Skąd tę niestałość białogłowy mają,
Że się jako wiatr letni odmieniają.

Niedawne czasy, gdy mię poczytano²²³
W liczbę fortunnych i za tego miano,

²¹¹Ks. 1, Pieśń XIV — pieśń jest parafrazą ody Horacego (Carmina I 9) noszącej tytuł *Ad Thaliarchum* (*Do Taliarcha*). [przypis redakcyjny]

²¹²W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

²¹³z *północy* — daw. ortografia; dziś: z *północy*. [przypis edytorski]

²¹⁴*Nam nie lża, jedno* (starop.) — jedyne, co możemy zrobić to. [przypis redakcyjny]

²¹⁵w *godzinie* — w jednej chwili. [przypis redakcyjny]

²¹⁶*snadnie* (starop.) — łatwo, bez trudu. [przypis redakcyjny]

²¹⁷*Niechaj nie schodzi cało, / Coś się do rąk dostało* — bierz, co ci wpadło w ręce. [przypis redakcyjny]

²¹⁸*ślubić* — zaręczyć. [przypis redakcyjny]

²¹⁹*zawždy* (starop.) — zawsze. [przypis redakcyjny]

²²⁰W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

²²¹*Nie za staraniem ani prze mą sprawę* — bez mojego udziału; nie wskutek moich starań. [przypis redakcyjny]

²²²*po tobie znam taką postawę* — doznaję od ciebie takiego zachowania się. [przypis redakcyjny]

²²³*poczytać* — zaliczyć. [przypis redakcyjny]

Który mógł wszystko otrzymać u ciebie,
A mnie się zdało, że był wszystek w niebie.

Dziś inne wiatry przeciwko mnie wieją,
Straciłem wszystko zaraz i z nadzieją;
Nie wiem, co mię za wiedźma osypała
I lichem²²⁴ zdradnych słów uczarowała.

Niech ci się, miła, wszystko dobre wodzi²²⁵,
Z kimkolwiek przestać twoje serce godzi;
Ale rozeznąć umiej przyjaciela,
A trudno naleźć masz²²⁶ jednego z wielu.

Nie dufaj temu, kto gładkość²²⁷ miłuje,
Bo ten na słabym gruncie się buduje:
Słońce jednak i padnie²²⁸, i wschodzi,
Nam zawsze²²⁹ z laty cokolwiek odchodzi.

A gdy czas przyjdzie ostatniej potrzebie²³⁰,
Ledwie się najdzie, kto ciało pogrzebie.
Takim ja chcę być przyjacielem tobie;
Lecz wolę, że ty płaczesz na mym grobie.

Pieśń XVI^{231 232}

Krółom moc na poddane i zwierzchność dana,
A królowie zaś mają nad sobą Pana,
Który wszystkiemu światu sam rozkazuje,
Na ziemi i na niebie wiecznie króluje.

Nie wszyscy z jednym szczęściem na świat się rodzą:
Szerzej jedni niż drudzy swe płoty grodzą;
Ten ma wiele nad insze w zacości domu,
Ten dobrą sławą nie da naprzód nikomu²³³,

Za tym przyjaciół więcej. Śmierć sprawiedliwa
Jednakiego na wszystkie prawa używa.
Kto bądź, ten bądź²³⁴, na kogo los naprzód padnie,
Tak pana, jako sługę poima²³⁵ snadnie.

²²⁴lichy — nieszczęście (lichy to liczba nieparzysta; miała ona przynosić nieszczęście). [przypis redakcyjny]

²²⁵dobre wodzi (starop.) — dobrze powodzi. [przypis redakcyjny]

²²⁶trudno naleźć masz (starop.) — nie znajdziesz. [przypis redakcyjny]

²²⁷gładkość (starop.) — piękno, uroda. [przypis redakcyjny]

²²⁸padnie — zachodzi. [przypis redakcyjny]

²²⁹zawsze (starop.) — zawsze. [przypis redakcyjny]

²³⁰czas (...) ostatniej potrzebie — godzina śmierci. [przypis redakcyjny]

²³¹Ks. I, Pieśń XVI — pieśń jest parafrazą ody Horacego (zob. Carmina III 1, w. 5–48) noszącej tytuł *Ad chorum virginum et puerorum* (*Do chóru dziewcząt i chłopców*). [przypis redakcyjny]

²³²W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

²³³dobrą sławą nie da naprzód nikomu — nie da się wyprzedzić nikomu, gdy chodzi o dobre imię. [przypis redakcyjny]

²³⁴kto bądź, ten bądź — wszystko jedno, kto. [przypis redakcyjny]

²³⁵poima (starop. forma 3 os. lp, cz. przysz.) — pojmie, zabierze (por. imać się czego). [przypis redakcyjny]

Komu zawždy nad szyją wisi miecz goły²³⁶,
Nie uczynią mu smaku przyprawne stoły,
Nie pomoże mu do snu słodkie śpiewanie;
Sen u prostaków przyjmie²³⁷ i złe posłanie.

Kto swą chciwość na tym, co dosyć, miarkuje²³⁸,
Tego ani burzliwe morze frasuje,
Ani ciężki grad, ani złe urodzaje,
Kiedy drzewo to ciepłu, to zimnu łąje.

Delfinowie swe morza ścieśnione czują,
Bowiem już i na wodzie zamki budują²³⁹:
Wszystka sie do roboty czeladź rzuciła
I sam pan, bo mu sie już ziemia sprzykrzyła.

Ale bojaźń i groza pana prowadzą
I z wysokich pałaców pchać sie²⁴⁰ nie dadzą;
Na okręt li budowny²⁴¹, na koń li wsiedzie,
Troska w okręcie, troska za siodłem będzie.

A jeśli ani marmór serdecznej rany²⁴²,
Ani ulżą jedwabiem obite ściany,
Przecz mam zajrzeć²⁴³ kosztownych pałaców komu,
A nie raczej w swym mieszkać ojczystym domu?

*Pieśń XVII*²⁴⁴²⁴⁵

Słońce już padło²⁴⁶, ciemna noc nadchodzi,
Nie wiem, co za głos uszu mych dochodzi;
Postoję mało²⁴⁷, a dowiem sie pewnie,
Dlaczego płacze ta pani tak rzewnie.

«Już to dziesiąte lato²⁴⁸ niebo toczy,
Jako me smutne zawsze płaczą oczy;
A dokąd mi sie miły mój nie wróci,
Żaden na świecie troski mej nie skróci.

Już wszyscy inszy nazad przyjechali,
Którzy nieszczęsnej Troje dobywali;

²³⁶*Komu zawždy nad szyją wisi miecz goły* — aluzja do miecza Damoklesa: Damokles, ulubieniec Dionizjosa, tyrana Syrakuz (405–367 r. p.n.e.), gdy zazdrościł władcy szczęśliwego losu został posadzony pod mieczem zawieszonym na końskim włosie, by mógł wczuć się w sytuację władcy w każdej chwili narażonego na nieszczęście. [przypis redakcyjny]

²³⁷*sen przyjmie* — sprowadzi sen. [przypis redakcyjny]

²³⁸*miarkować* (daw.) — ograniczać, powściągać. [przypis redakcyjny]

²³⁹*na wodzie zamki budują* — jest to nawiązanie do metody budowania rzymskich willi; wprawdzie nie na morzu, ale na tamach czy kamiennych groblach wchodzących w morze (zob. też Ks. I, *Pieśń I*). [przypis redakcyjny]

²⁴⁰*pchać się* — wypędzić się, wypchnąć się. [przypis redakcyjny]

²⁴¹*budowny* — okazały, pięknie zbudowany. [przypis redakcyjny]

²⁴²*serdeczna rana* — tu: niepokój, lęk. [przypis redakcyjny]

²⁴³*przecz mam zajrzeć* — dlaczego mam zazdrościć. [przypis redakcyjny]

²⁴⁴Ks. I, *Pieśń XVII* — pieśń jest oparta na motywach listu Penelopy do Ulissesa z *Heroid* Owidiusza. Wprowadzająca strofa pierwsza jest oryginalna. [przypis redakcyjny]

²⁴⁵W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

²⁴⁶*Słońce (...) padło* — słońce zaszło; zapadło za horyzont. [przypis redakcyjny]

²⁴⁷*mało* (starop.) — trochę. [przypis redakcyjny]

²⁴⁸*lato* (daw.) — rok. [przypis redakcyjny]

Jam tylko sama bez męża została:
Sroga Fortuna, ta mi go zajrzała²⁴⁹.

Bodaj był w ten czas, gdy do Sparty płynął,
Ten cudzołożnik²⁵⁰ na morzu zaginął!
Uszłabych była²⁵¹ tej ciężkiej żalości,
Przed którą prawie²⁵² schną dziś moje kości²⁵³.

Jako ptak, kiedy towarzysza zbędzie²⁵⁴,
Nigdy na różdze²⁵⁵ zielonej nie siędzie,
A między bory i pustymi lasy
Sam jeden lata po swe wszystkie czasy²⁵⁶,

Tak ja, nieszczęsna, w jego niebytności
Muszę być zawždy²⁵⁷ w trosce i w żalości;
Chronię się ludzi²⁵⁸, sama nie wiem czemu,
Radam, gdy świadka nie mam płaczu swemu.

Balam się zawždy, póki wojna trwała,
Alem wždy²⁵⁹ o nim, nieboga, słyszała;
Teraz nie wiedzieć, gdzie po świecie błądzi,
A wierne serce zawsze gorzej sądzi²⁶⁰.

Troszczą mię²⁶¹, smutną, srogie morskie wody,
Troszczą mię wiatry i złe niepogody,
Troszcze mię wszystko, cokolwiek być może;
Tobie go ja tam poruczam²⁶², mój Boże!

I to mi czasem na myśl więc przychodzi
(Bo łącno²⁶³, gdy chce, nieszczęście ugodzi),
Że moje serce próżno się frasuje,
A on podobno²⁶⁴ gdzie indziej miłuje.

Żleć by mi płacił moje życzliwości,
Bych miała doznać takiej niewdzięczności;
Bodajbych pierwszej ostatnie²⁶⁵ skołała,
Niżli nowiny takiej doczekała!

Aleć ja dufam jego szczerzej cnocie,
Że mię nie będzie chciał mieć w tym kłopotcie;
Będzie pamiętał i statecznie chował
Miłość i wiarę, którą mi ślubował.

²⁴⁹Fortuna (...) zajrzała — los pozazdrościł. [przypis redakcyjny]

²⁵⁰cudzołożnik — chodzi tu o Parysa, który porwał Helenę, co stało się przyczyną wojny trojańskiej; z tej wojny wracał przez 10 lat Ulisses, na którego czeka skarzająca się tutaj Penelopa. [przypis redakcyjny]

²⁵¹uszłabych była (starop.) — uniknęłabym. [przypis redakcyjny]

²⁵²przed którą prawie — z powodu której całkiem. [przypis redakcyjny]

²⁵³schną dziś moje kości — zwrot przysłowiowy posiadający genezę biblijną, oznacza tęsknotę („usychanie” z tęsknoty), utratę sił z nią związaną. [przypis redakcyjny]

²⁵⁴zbyć (tu: 3 os. lp: zbędzie) — stracić. [przypis redakcyjny]

²⁵⁵na różdze — na gałęzi. [przypis redakcyjny]

²⁵⁶po swe wszystkie czasy — przez całe swoje życie. [przypis redakcyjny]

²⁵⁷zawždy (starop.) — zawsze. [przypis redakcyjny]

²⁵⁸chronię się ludzi — chronię się przed ludźmi; unikam ludzi. [przypis redakcyjny]

²⁵⁹wždy (starop.) — przynajmniej. [przypis redakcyjny]

²⁶⁰gorzej sądzić — spodziewa się czegoś złego. [przypis redakcyjny]

²⁶¹troszczyć (starop.) — martwić, niepokoić, trapić; *troszczą mię*: trapią mnie. [przypis redakcyjny]

²⁶²poruczać (starop.) — oddawać pod opiekę, polecać. [przypis redakcyjny]

²⁶³łącno (starop.) — bez trudu, łatwo. [przypis redakcyjny]

²⁶⁴podobno — być może. [przypis redakcyjny]

²⁶⁵ostatnie (starop.) — ostatecznie. [przypis redakcyjny]

Usilne²⁶⁶ wiatry, co morzem władacie,
Jesli też kiedy, co to miłość, znacie,
Dodajcie mu tak szczęśliwego biegu,
Że wrychle stanie²⁶⁷ na ojczystym brzegu».

*Pieśń XVIII*²⁶⁸

Czołem za cześć²⁶⁹, łaskawy mój panie sąsiedzie.
Boże nie daj u ciebie bywać na biesiedzie,
Każesz mi pić przedzidełki²⁷⁰ twe przemierzle²⁷¹ piwo,
Że do dna nie wypijam, patrzysz na mnie krzywo.

Sąsiad, Alkohol

Wszystkoć wadzi: być²⁷² na nos biedna mucha padła,
Miecesz²⁷³ głową i mniemasz, że cię do krwi zjadła;
Od stołu żenie każesz, fukasz na pacholki,
Wyciskałeś talerze, wyciskasz i stołki²⁷⁴.

Gospodarz, Gość,
Pijaństwo, Przemoc,
Kłótnia

Patrzej, diable, że sie tu i gościom dostanie:
Gniewaj sie, jako raczysz, jeno nie bij, panie,
Bo ja w tym piwie twoim rozkoszy nie czuję;
Zdrowie rad mam od ciebie²⁷⁵, kufla nie przyjmuję.

Jeslić o sławę idzie, kto więcej pić może,
Dajęć przodek²⁷⁶ w tym męstwie; sam pójde na łożo.
Już ty bądź tym rycerzem, co piwo usieczesz²⁷⁷;
Tego nie wiem, jesli²⁷⁸ przed chłopem nie ucieczesz.

Jesli też tak rozumiesz, żebyś mię częstował²⁷⁹,
Męczysz mię, nie częstujesz; tociem podziękował.
Chcesz mię uczcić? Dajże mi dobrą wolą²⁸⁰ w domu,
A niechaj po niewoli²⁸¹ nie pełnię nikomu.

Próżno mi skwarne²⁸² dawasz. Ja nie będę gonił²⁸³,
Bych też nabarziej piwa wczorajszego zronił²⁸⁴.
Wiem, żeby mię psi przedsię²⁸⁵ twoi pilnowali,
Bych sie układł, wnet by mi gębę ulizali.

²⁶⁶usilny — tu: silny, natarczywy. [przypis redakcyjny]

²⁶⁷ze wrychle stanie — żeby rychło (szybko) stanął. [przypis redakcyjny]

²⁶⁸W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

²⁶⁹Czołem za cześć — zwrot oznaczający pożegnanie i podziękowanie (tutaj: za ucztę). [przypis redakcyjny]

²⁷⁰przedzidełki (starop.) — wbrew mojej woli, gwałtem. [przypis redakcyjny]

²⁷¹przemierzły — wstrętny, budzący odrazę, obrzydliwy. [przypis redakcyjny]

²⁷²być — by ci. [przypis redakcyjny]

²⁷³miecesz — miotasz, potrzebujesz. [przypis edytorski]

²⁷⁴Wyciskałeś talerze, wyciskasz (...) stołki — rzucasz talerzami, rzucasz stołkami. [przypis redakcyjny]

²⁷⁵Zdrowie rad mam od ciebie — z przyjemnością przyjmuję twój toast za zdrowie. [przypis redakcyjny]

²⁷⁶Dajęć przodek — przyznaję ci pierwszeństwo. [przypis redakcyjny]

²⁷⁷usiec (tu: 2 os. lp cz. przysz.: usieczesz) — pokonać. [przypis redakcyjny]

²⁷⁸jesli — tu: czy. [przypis redakcyjny]

²⁷⁹częstować — okazywać cześć. [przypis redakcyjny]

²⁸⁰dobra wola (tu: daw. B. lp. dobrą wolą) — swoboda. [przypis redakcyjny]

²⁸¹po niewoli — wbrew swojej woli. [przypis redakcyjny]

²⁸²skwarne — środek wymiotny podawany ptakom myśliwskim. [przypis redakcyjny]

²⁸³Ja nie będę gonił — w domyśle: jak ptak myśliwski, któremu podano skwarne. [przypis redakcyjny]

²⁸⁴piwa (...) zronił — zwymiotował piwo. [przypis redakcyjny]

²⁸⁵przedsię — przecież. [przypis redakcyjny]

Alem prosto niemyśliw²⁸⁶. Ci sie na to godzą,
Co szperki niedopiekle²⁸⁷ i twardy ser głodzą²⁸⁸,
Co sobie gardła ostrzą na niewinne piwo
Rydzem, śledziem, ogórkiem; nie wiem, co im krzywo²⁸⁹.

I tak we łbie rozumu po trzeźwiu niewiele,
A ostatek chcą zalać w to miłe wesele.
Niech raczej nic nie będzie, ma li go być mało;
Rado by niebożatko z mózgu oszalało²⁹⁰.

Więc też wojna bez wici²⁹¹: gospodarz sie wierci.
Porwoniście zabitej na ostatek śmierci²⁹²!
Do tylam was rozwadzał²⁹³, aż mi sie dostało;
Bijcie sie, póki chcecie, mnie tam na tym mało²⁹⁴.

Kufle lecą jako grad, a drugi już jęczy:
Wziął konwią, aż mu na łbie zostały obręczy.
Potym do arkabuzów²⁹⁵. A więc to biesiada?
Jesliście tak weseli, jakaż u was zwada?

Nazajutrz sie jednają; przedsię go nalewaj²⁹⁶,
A kto z nieżadnym²⁹⁷ głosem, przed pany zaśpiewaj:
«Chciejże pomnieć, a dobrze baczyć, namilejsza!»
«W czerwonej czapce chodził»²⁹⁸ zda mi sie cudniejsza.

Usłyszysz tam pięć bassów, dwanaście dyszkantów²⁹⁹,
Sześć altów, ośm tenorów, dwanaście wagantów³⁰⁰,
Potym od melodyjej aż posną na stole,
Ali³⁰¹ drudzy wołają: «Na dwór, na dwór wole!»

Bodajże wam smród w gębę, mili pijanice,
A trąd na twarz; bo żona lubi takie lice.
Krzywej nogi na starość, nieobrotnej szyje,
Krom klątwy³⁰², kto będzie żyw, snadnie sie dopije³⁰³.

Rozum, Pijaństwo

Pijaństwo, Przekleństwo

²⁸⁶niemyśliw — nie lubiący polowania. [przypis redakcyjny]

²⁸⁷szperki niedopiekle — niedopieczone kawałki wysmażonej słoniny (skwarki). [przypis redakcyjny]

²⁸⁸głodzić (tu: 3 os. lm: głodzą) — tu: gryźć. [przypis redakcyjny]

²⁸⁹co im krzywo — co im zawiniło. [przypis redakcyjny]

²⁹⁰Rado by (...) z mózgu oszalało — na pewno zwariuje. [przypis redakcyjny]

²⁹¹bez wici — bez uprzedzenia. [przypis redakcyjny]

²⁹²Porwoniście (...) śmierci — niech was śmierć porwie. [przypis redakcyjny]

²⁹³Do tylam was rozwadzał — Tak długo rodziłam was, bijących (wadzących) się. [przypis redakcyjny]

²⁹⁴mnie tam na tym mało — mnie to nie obchodzi, mało mi na tym zależy. [przypis redakcyjny]

²⁹⁵arkabuz — strzelba. [przypis redakcyjny]

²⁹⁶go nalewaj — nalewaj piwa (czy też innego trunku). [przypis redakcyjny]

²⁹⁷nieżaden (starop.; tu N. lp: nieżadnym) — niebrzydki. [przypis redakcyjny]

²⁹⁸Chciejże pomnieć, a dobrze baczyć, namilejsza!; W czerwonej czapce chodził — tytuły pieśni popularnych w czasach Kochanowskiego. [przypis redakcyjny]

²⁹⁹dyszkant — głos chłopięcy. [przypis redakcyjny]

³⁰⁰wagant (od łac. *vago, vagare*: błądzić) — głos pośredni między altem i tenorem, „błądzący” po pijacku; opis całego tego chóru jest wyraźnie groteskowy. [przypis redakcyjny]

³⁰¹ali (starop.) — tymczasem. [przypis redakcyjny]

³⁰²krom klątwy — bez przekleństwa. [przypis redakcyjny]

³⁰³snadnie sie dopije — łatwo (skutecznie) się upije (a. zapije). [przypis redakcyjny]

Pieśń XIX³⁰⁴

Żal mi cię, niebogo,
Że nie masz nikogo,
Co by cię przestrzegł; słuchaj ale mało³⁰⁵,
A potym uczyni, coć sie będzie zdało.

Bodaj sie przepadło
To twoje zwierciadło:
Bo tobą szali, a ty sie nie czujesz³⁰⁶,
Dawno sie nie swej twarzy przypatrujesz.

Popatrz miedzy szoty
prawdziwszej roboty³⁰⁷:
Ujrzyysz tam i pleć³⁰⁸ chropawą, i zęby
Nieprawie³⁰⁹ białe, jeno uchyl gęby³¹⁰.

Więc i lat tak snadnie³¹¹
Mamka-ć nie ukradnie³¹²,
Bo łącno zliczysz pod oczyma karby³¹³,
Tego nie zetrą i weneckie farby³¹⁴.

Aż sie za cię wstydzę,
Gdy cię w tańcu widzę.
Ano wiem, czemuś mi sie nie udała³¹⁵:
Prosto jakobyś młodym przyganiała³¹⁶.

Takżeć i te stroje
Jakoby nie twoje;
Tyś sie ubrała prawie wedle świata,
A to za krzywdę biorą twoje lata³¹⁷.

Nie przeciw sie³¹⁸ Zosi,
Bo tę miłość nosi,
Że musi skakać jako sarna w lesie;
A nie sromota, co komu czas niesie.

³⁰⁴Ks. 1, Pieśń XIX — pieśń zawiera motywy z licznych utworów Horacego (*Carmina* I 25, III 15, IV 13; epody 8 i 12). [przypis redakcyjny]

³⁰⁵ale mało — choć przez chwilę. [przypis redakcyjny]

³⁰⁶tobą szali, a ty sie nie czujesz — oszukuje cię, a ty nie dostrzegasz, jak jest z tobą naprawdę. [przypis redakcyjny]

³⁰⁷Popatrz miedzy szoty prawdziwszej roboty — poszukaj między kupcami bardziej prawdziwego wyrobu, tj. lustra („szot” od „Szkot”; Szkoci byli znani w Polsce jako kupcy). [przypis redakcyjny]

³⁰⁸pleć — daw. cera. [przypis redakcyjny]

³⁰⁹nieprawie (starop.) — nie całkiem. [przypis redakcyjny]

³¹⁰uchyl gęby — otwórz usta („gęba” nie ma w języku szesnastowiecznym znaczenia pejoratywnego). [przypis redakcyjny]

³¹¹snadnie — łatwo. [przypis redakcyjny]

³¹²lat (...) / Mamkać nie ukradnie — zwrot różnie tłumaczony: „nie ujmie ci lat to, że młodą osobę przedstawisz jako swoją mamkę” (L. Ślękowa); „nielatwo mamce mówić, że masz mniej lat” (T. Sinko). [przypis redakcyjny]

³¹³karby — zmarszczki. [przypis redakcyjny]

³¹⁴weneckie farby — luksusowe kosmetyki sprowadzane z Wenecji. [przypis redakcyjny]

³¹⁵mi się nie udała — nie spodobała mi się. [przypis redakcyjny]

³¹⁶młodym przyganiać — współzawodniczyć z młodymi. [przypis redakcyjny]

³¹⁷A to za krzywdę biorą twoje lata — będąc już w takim wieku, wyrządzasz sobie (ściślej: swojemu wiekowi) krzywdę. [przypis redakcyjny]

³¹⁸Nie przeciw sie — nie naśladuj, nie chciej dorównać. [przypis redakcyjny]

Tobie na twe lata
Czas poprzestać świata³¹⁹;
Cudniej³²⁰ ci będzie prząść kądziel niż w wieńcu
Siedzieć za stołem, babie przy młodzieńcu.

*Pieśń XX*³²¹

Miło szaleć, kiedy czas po temu,
A tak, bracia, przypij każdy swemu³²²,
Bo o głodzie nie chce się tańcować,
A podpiwszy, łącniej już błaznować.

Niech się tu nikt z państwem nie ozywa³²³
Ani z nami powagi używa³²⁴,
Przywileje powieśmy na kołku,
A ty wedła pana siądz, pachółku!

Tam dobra myśl nigdy nie postoi,
Gdzie z rejestru³²⁵ patrzą, co przystoi;
Á powiem wam, że się tym świat słodzi,
Gdy koleją statek³²⁶ i żart chodzi.

Ale to mój zysk, że mię słuchacie,
A żadnej mi pełnej nie podacie;
Znał kto kiedy poetę trzeźwego?
Nie uczyni taki nic dobrego.

Przedsię do mnie³²⁷, a ja nie zawiodę;
Wy też drudzy, co macie pogodę³²⁸,
Każdy swojej³²⁹ włóż w ucho leda co,
Nie macie tu oglądać się na co.

I z namędrszym nie trzymam w tej mierze,
Kto się długo na dobrą myśl bierze³³⁰;
Czas ucieka, a żaden nie zgadnie,
Jakie szczęście o jutrze³³¹ przypadnie.

Dziś bądź wesół, dziś użyj biesiady,
O przyszłym dniu niechaj próznej rady³³²;
Już to dawno Bóg odmyślił³³³ w niebie,
A k tej radzie nie przypuszczą ciebie.

³¹⁹poprzestać świata — wyrzec się świata. [przypis redakcyjny]

³²⁰cudniej* — bardziej stosownie (inny odcień znaczeniowy niż dzisiaj). [przypis redakcyjny]

³²¹W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

³²²przypij każdy swemu — w domyśle: sąsiadowi. [przypis redakcyjny]

³²³Niech się tu nikt z państwem nie ozywa — niech nikt nie mówi o sobie, jakby był wielkim panem. [przypis redakcyjny]

³²⁴powagi używa — pokazuje, jaki jest ważny. [przypis redakcyjny]

³²⁵z rejestru — według ścisłych reguł zachowania się. [przypis redakcyjny]

³²⁶statek (starop.) — powaga, stateczność. [przypis redakcyjny]

³²⁷Przedsię do mnie — no, chodźcie do mnie (lub: pijcie do mnie). [przypis redakcyjny]

³²⁸drudzy, co macie pogodę — inni, którzy macie okazję, sposobność. [przypis redakcyjny]

³²⁹Każdy swojej — w domyśle: towarzysze, kobiecie. [przypis redakcyjny]

³³⁰Kto się długo na dobrą myśl bierze — jeśli ktoś długo zbiera się do zabawy. [przypis redakcyjny]

³³¹o jutrze — jutro. [przypis redakcyjny]

³³²niechaj próznej rady — zaniechaj niepotrzebnych myśli. [przypis redakcyjny]

³³³odmyślił — przemyslał. [przypis redakcyjny]

Pieśń XXI³³⁴335

Ty spisz, a ja sam³³⁶ na dworze
Jeszcze od wieczornej zorze
Cierpię nocne niepogody;
Użałuj sie mojej szkody!

Śluchaj, jako bije w ściany
Z gwałtownym dżdżem grad zmieszany.
Ockni się, a przemów słowo,
Nieużyta³³⁷ białagłowo!

Nie na żadną kradzież godzę,
Chocia tak po nocy chodzę;
Wziąłbych przedsię, by co dano:
Łupiestwo czartu porwano³³⁸.

Nigdziej miejsca mniej hardości³³⁹
Nie najdziesz jako w miłości;
Gładkość wprawdzie sługi daje,
Ale dzierzgą obyczaje³⁴⁰.

Śłuchasz? czy mój głos nie może
Dolecieć na twoje łóżę?
Śluchajcie wy, nocne cięcie,
I nieumowne³⁴¹ kamienie!

Do Amfijonowej lutnie³⁴²
Śpieszyły sie lasy chutnie³⁴³,
A niezwyčajne³⁴⁴ opoki
Ścisnęły sie w mur szeroki.

Orfeowych strón³⁴⁵ słuchały
Srogie jędze i płakały,
Gdy miłością utrapiony,
I pod ziemią szukał żony.

³³⁴Ks. 1, Pieśń XXI — skarga zakochanego pod drzwiami dziewczyny nawiązująca do popularnego w starożytności i renesansie gatunku paraklausithyron (utwory Horacego, Tibullusa, Owidiusza, Propercjusza, Katullusa). [przypis redakcyjny]

³³⁵W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

³³⁶sam (starop.) — tutaj. [przypis redakcyjny]

³³⁷nieużyty (starop.) — nieubłagany. [przypis redakcyjny]

³³⁸czartu porwano (starop.) — popularne przekleństwo: niech czart porwie. [przypis redakcyjny]

³³⁹hardość — wyniosłość, zuchwałość. [przypis redakcyjny]

³⁴⁰Gładkość wprawdzie (...) ale dzierzgą obyczaje — sens fragmentu: uroda sprawia, że człowiek się zakochuje (staje się sługą miłości), ale miłość utrzymuje się dzięki zasadom. [przypis redakcyjny]

³⁴¹nieumowny — taki, z którym trudno się dogadać; nieubłagany. [przypis redakcyjny]

³⁴²Amfijonowa lutnia — Amfion: w mit. gr. muzyk, który potrafił za pomocą dźwięku liry przenosić kamienie używane do budowania murów Teb, w których panował. [przypis redakcyjny]

³⁴³chutnie (starop.) — chętnie, ochotczo; może też znaczyć: szybko. [przypis redakcyjny]

³⁴⁴niezwyčajny — niezwykły lub nienawykły do czegoś; tu: o skałach nienawykłych do samodzielnego poruszania się. [przypis redakcyjny]

³⁴⁵Orfeowych strón słuchały — Orfeusz: w mit. gr. poeta tracki, który potrafił poruszyć za pomocą swej muzyki Furie („jędze”), a nawet rzeczy nieożywione. Kiedy zmarła jego żona Eurydyka, udał się do podziemi i tak oczarował Plutona, że uwolnił on Eurydykę pod warunkiem, że Orfeusz nie odwróci się, dopóki nie wyjdą na ziemię. Kiedy już mieli postawić swe stopy na ziemi, Orfeusz odwrócił się i Eurydyka natychmiast zniknęła. Ogromny żal Orfeusza po powtórnej stracie żony tak rozwścieczył trackie kobiety, że w czasie jednej z orgii z okazji bachanaliów rozerwały go na strzępy. [przypis redakcyjny]

Jego pieśni żałościwe
Zjęły³⁴⁶ bogi nieżyczliwe;
I miał w rękę, co miłował,
By był, nędznik, lepiej chował.

Ale nie strzymał umowy,
Więc przyszedł o smutek nowy;
Bo źle się obejrzał, ali
Czarci panią zaś porwali³⁴⁷.

Czekać już, nieboże, było³⁴⁸.
Ale gdy co komu miło,
Trudno wytrwać i czas mały:
Godzina tam jak rok cały.

A ja długo mam bić w stróny³⁴⁹?
Już u mnichów słyszę dzwony.
Dziwnosmy się pomieszały,
Jam nie spał, a ci już wstali.

Dobłą noc, jeśli kto słyszy,
A mój wieniec w tej zleży ciszy
Niechaj wisi do świtan³⁵⁰,
Świadek mego niewyspania.

*Pieśń XXII*³⁵¹

Rozumie mój, próżno się masz³⁵² frasować:
Co zginęło, trudno tego wetować³⁵³;
Póki czas był, póki szczęście służyło,
Czegoś żądał, o wszystko łącno³⁵⁴ było.

Teraz widzisz, że nam niebo nie sprzyja:
W czym się kochasz, to cię daleko mija.
Cóż temu rzec? I szkoda głowy psować³⁵⁵;
Lepiej się nam na lepsze czasy chować.

A nie mniemaj, byś sam był w tej niewoli:
Nalazłby się, kogo to nie mniej boli;
Jeno ludzie snadnie³⁵⁶ zakryć umieją,
Acz nie z serca, z wierzchu się przedsię śmieją.

³⁴⁶*pieśni (...)* / *Zjęły bogi* — pieśni przejęły, wpłynęły na bogów. [przypis redakcyjny]

³⁴⁷*Czarci panią zaś porwali* — przykład chrystianizacji opowieści mitologicznych. [przypis redakcyjny]

³⁴⁸*Czekać (...)* *było* — trzeba było czekać. [przypis redakcyjny]

³⁴⁹*bić w stróny* — uderzać w struny (lutni). [przypis redakcyjny]

³⁵⁰*wieniec (...)* / *Niechaj wisi* — zwyczaj wieszania wieńca na drzwiach ukochanej po bezskutecznym nocnym czuwaniu nie był raczej znany polskiej obyczajowości i został tu przejęty ze staroż. paraklausithyronów. [przypis redakcyjny]

³⁵¹W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

³⁵²*próżno (...)* *masz* — nie powinieś. [przypis redakcyjny]

³⁵³*wetować* (starop. czas. łączy się z D.: czego?) — odzyskać (z B.: co?). [przypis redakcyjny]

³⁵⁴*łącno* (starop.) — łatwo. [przypis redakcyjny]

³⁵⁵*szkoda głowy psować* (starop.) — szkoda zwracać sobie tym głowę. [przypis redakcyjny]

³⁵⁶*snadnie* (starop.) — łatwo. [przypis redakcyjny]

Mnie, smutnego, ten dowcip³⁵⁷ nie ratuje,
Wyda mię twarz, gdy sie serce źle czuje.
Wszakóż widzę, że sie próżno frasować:
Co zginęło, trudno tego wetować.

*Pieśń XXIII*³⁵⁸³⁵⁹

Nieźle czasem zamilczeć, co człowieka boli,
By nie znał nieprzyjaciela, że cię ma po woli³⁶⁰;
Ale to nade wszystko za raz³⁶¹ odżalować,
A niewdzięcznemu panu tudzież podziękować.

Cierpiałem ja tak wiele, że mię wstyd powiadać,
A mógłby mi bezpiecznie każdy głupstwo zadać³⁶²,
Żem sie dał za nos wodzić czas tak barzo długi,
Bacząc³⁶³, że w małej wadze były me posługi.

Chciałem złość jakkolwiek wytrwać uprzejmością,
A zwyciężyć niewdzięczność swoją statecznością³⁶⁴;
Ale moja uprzejmość i statek był próżny,
A jej niebaczny³⁶⁵ umysł zawżdy memu różny.

Bóg was żegnaj, niewdzięczne i nieludzkie wrota,
Świadome³⁶⁶ mych częstych dróg i mego kłopotu;
Bodaj tu pajęczyna i pleśń na was padła,
A te niewierne zamki rdza plugawa zjadła!

*Pieśń XXIV*³⁶⁷

Zegar, słyszę, wybija,
Ustąp, melankolija!
Dosyć na dniu ma statek,
Dobrej myśli ostatek³⁶⁸.

U Boga każdy błazen,
Choć tu przymówki prazen³⁶⁹,
A im sie barziej sili,
Tym jeszcze więcej myli.

³⁵⁷dowcip (starop.) — tu: być może chodzi o sprytnie ukrywanie uczuć (dowcip jako fortel, zdolność kombinowania, pomysłowość). [przypis redakcyjny]

³⁵⁸Ks. I, Pieśń XXIII — kolejna pieśń o oczekiwaniu u drzwi ukochanej (zob. Ks. I, *Pieśń XXI*) oparta na motywach z poezji Katulla i elegików rzymskich. [przypis redakcyjny]

³⁵⁹W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

³⁶⁰mieć po woli (starop.) — mieć w swojej mocy. [przypis redakcyjny]

³⁶¹za raz (starop.) — za jednym razem. [przypis redakcyjny]

³⁶²bezpiecznie (...) głupstwo zadać — bez obawy, że się pomyli, zarzucić głupotę. [przypis redakcyjny]

³⁶³bacząc (forma starop.) — chociaż zauważyłem. [przypis redakcyjny]

³⁶⁴stateczność (a. statek*) — wierność, stałość. [przypis redakcyjny]

³⁶⁵niebaczny (starop.) — niewdzięczny. [przypis redakcyjny]

³⁶⁶świadomy (starop.) — będący świadkiem. [przypis redakcyjny]

³⁶⁷W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

³⁶⁸Dosyć na dniu ma statek (...) ostatek — sens fragmentu: wystarczy już powagi w tym dniu, ostatek czasu poświęćmy zabawie. [przypis redakcyjny]

³⁶⁹tu przymówki prazen (starop.) — tu (czyli na ziemi) wolny od napiętnowania. [przypis redakcyjny]

A kto by chciał na świecie
Uważyć, co sie plecie,
Dziwnie to prawdy blisko,
Że człek - Boże igrzysko.

Dygnitarstwa, urzędy,
Wszystko to jawne błędy³⁷⁰;
Bo nas równo śmierć sadza
Ani pomoże władza.

A nad chłop³⁷¹ chciwego
Nie masz nic nędzniejszego;
Bo na drugiego zbiera,
A sam głodem umiera.

Więc by tacy synowie
Byli jako ojcowie,
Dawno by z tej przyczyny
Świat sie jął zebraniny.

Lecz temu Bóg poradził,
Bo co jeden zgromadził,
To drugi wnet rozciska³⁷²;
Niech świata głód nie ściska.

Po śmierci trudno rządzić;
Tyś mógł, ojcze, nie błdzić,
Syn tylko worki zliczy,
W rozumie nie dziedziczy.

Przeto te troski płone³⁷³
Szatanowi zlecone³⁷⁴;
Niech, uprzątnąwszy głowę³⁷⁵,
Mkną w skrzynię Fokarowę³⁷⁶.

A nam wina przynoście,
Z wina dobra myśl roście;
A frasunek podlany
Taje by śnieg zagrzany.

*Pieśń XXV*³⁷⁷³⁷⁸

Użałuj sie³⁷⁹, kto dobry, a potłucz zawiasy
I mnie samę wrzuc w ogień; bo prze te niewczasy³⁸⁰

³⁷⁰błędy (starop.) — głupstwa, sprawy niewarte zachodu. [przypis redakcyjny]

³⁷¹chłop — tu: mężczyzna, człowiek. [przypis redakcyjny]

³⁷²rozciskać — rozrzucić (por. ciskać: rzucać). [przypis redakcyjny]

³⁷³płony (starop.) — płonny, zbyteczny, daremny. [przypis redakcyjny]

³⁷⁴szatanowi zlecone (przen.) — przekłete. [przypis redakcyjny]

³⁷⁵uprzątnąwszy głowę — wyprowadziwszy się z głowy. [przypis redakcyjny]

³⁷⁶skrzynię Fokarowę — skrzynię Fokarów; chodzi o bankierską rodzinę Fuggerów. [przypis redakcyjny]

³⁷⁷Ks. 1, Pieśń XXV — skarga furty skierowana do pięknej dziewczyny; klasyczny przykład gatunku zwanego paraklausithyron, którego realizacje pojawiały się już wyżej w Ks. 1, *Pieśni XXI* i *Pieśni XXIII*. Pieśń nawiązuje do elegii (I, 16) Propercjusza (do w. 25 stanowi naśladowanie, a dalej przekład). [przypis redakcyjny]

³⁷⁸W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

³⁷⁹użałować się (starop.) — ulitować się. [przypis redakcyjny]

³⁸⁰niewczasy (starop.) — niewyspanie, przemęczenie, niewygody. [przypis redakcyjny]

Dobrze³⁸¹ już nie szaleję, ja, furta strapiona;
Jednak³⁸² mię ten bezmierny niepokój dokona³⁸³.

Że to żadna Boża noc nigdy nie minęła,
Abych kiedy okrutnych razów nie podjęła³⁸⁴
Od tych sprośnych pijanic; nie mówię o słowa,
Łatwiejsza to, kiedyby³⁸⁵ cała była głowa.

Co tu za mej pamięci powrozów stargano,
Wrzeczadźców³⁸⁶ ukręcono, młotków³⁸⁷ skołatano;
Teraz już głowicami³⁸⁸ łotrostwo mię tłucze,
A ubogi gospodarz kryje pod sie klucze.

To nietajna, że cierpię nie za swoją winą,
Ale wszeteczna pani wszystkiego przyczyną,
Która nie wiem na jaki żywot się udała³⁸⁹,
Że i wstydu, i dobrej sławy zapomniała.

Ja, to Bóg wie, przestrzegam swojej powinności,
A taję, ile mogę, jej zbytków i złości.
Cóż po tym, kiedy ludzie na zęby ją wzięli³⁹⁰?
Ona wie, jeśli fałszu czy prawdy sie jęli.

Ale jeśli mię, smutną, ciężkie razy bolą,
Nie mniejszą mam przed owym nędznikiem niewolą,
Co tu noc pole nocy³⁹¹ płacze mi nad głową
Ani mi spać dopuści swą żalosną mową.

«Furto — powiada — sroższa niżli pani twoja,
Mnie to na złość trzymasz sie tak mocno podwoja³⁹²;
Czemu mię w dom, smutnego, nie puścisz? Gdyż³⁹³ mojej
Skrytej prośby nie umiesz odnieść paniej swojej!

Tak-że ja, biedny człowiek, w swym ciężkim frasunku
Nie mam uznać³⁹⁴ na wieki żadnego ratunku?
I już mię nocleg potkać uczciwszy nie może,
A ten zimny próg muszę przyjmować za łożę?

Mych niewczasów litują nocy nieprzespane,
Litują pełne gwiazdy, wiatry niewytrwane³⁹⁵;
Ty sama nie chcesz baczyć ludzkich doległości³⁹⁶,
A swym tylko milczeniem wiecznie zbywasz gości.

³⁸¹*dobrze* (daw.) — omal. [przypis redakcyjny]

³⁸²*jednak* — tu: w końcu. [przypis redakcyjny]

³⁸³*dokonać* (starop.) — dobić, zabić (por. pokrewne: konać; dokonać żywota). [przypis redakcyjny]

³⁸⁴*Abych (...) okrutnych razów nie podjęła* — żebym nie doznała (nie otrzymała) okrutnych ciosów. [przypis redakcyjny]

³⁸⁵*nie mówię o słowa, / Łatwiejsza to, kiedyby* — nie chodzi już o to, co mówią, łatwiej by to było znieść, gdyby. [przypis redakcyjny]

³⁸⁶*wrzeciadź* (daw.) — zamek; urządzenie do zamykania bramy w postaci żelaznej sztaby lub drąga obracającego się na sworzniu. [przypis redakcyjny]

³⁸⁷*młotek* — chodzi tu o młotek wiszący na bramie i używany jako kołatka. [przypis redakcyjny]

³⁸⁸*głowica* — rękojeść broni. [przypis redakcyjny]

³⁸⁹*na jaki żywot się udała* — jaki rodzaj życia wybrała. [przypis redakcyjny]

³⁹⁰*na zęby ją wzięli* — zaczęli ją obmawiać (por. dzisiejsze „wziąć kogoś na języki”). [przypis redakcyjny]

³⁹¹*noc pole nocy* — noc podług nocy, czyli noc po nocy. [przypis redakcyjny]

³⁹²*podwoja* (starop. forma D. lp) — bocznej futryny drzwi. [przypis redakcyjny]

³⁹³*gdyż* — tu: skoro. [przypis redakcyjny]

³⁹⁴*uznać* — doznać, doświadczyć. [przypis redakcyjny]

³⁹⁵*niewytrwany* (starop.) — nie do wytrzymania. [przypis redakcyjny]

³⁹⁶*doległość* (daw.) — cierpienie, dolegliwość. [przypis redakcyjny]

Gdzieś to namniejsze słówko przez skałę przepadło³⁹⁷,
A na zapamiętałym³⁹⁸ uchu paniej siadło;
By kamień, by żelazo w sercu swym chowała,
Nie wierzę temu, żeby westchnąć raz nie miała.

Teraz na szczęśnej ręce u drugiego leży,
A moja prózna mowa przecz za wiatry bieży;
Ale ty, coś przyczyną tych wszystkich trudności,
Furto, mówię, niewdzięczna moich uczynności³⁹⁹,

Tobiem ja złego słowa nie rzekł jako żywo,
Co drugi rad uczyni, gdy mu miejsce krzywo,
Żebyś mi tę niewdzięczność okazować miała
A mnie całą noc płakać pod niebem niechała⁴⁰⁰.

Alem cię rychlej nowym rymem udarował
I twoje niskie progi wdzięcznie ucałował,
Com sie razów⁴⁰¹ obrócił u twego podwoja,
Obiatami⁴⁰² szukając u świętych pokoja».

To tego⁴⁰³ i co lepiej oni⁴⁰⁴ tam umieją,
Całą Bożą noc będzie, aż kury odpieją⁴⁰⁵.
Takżeć mię, smutną, to złe paniej obyczaje,
To tego płacz frasuje, aż mię ledwie staje⁴⁰⁶.

Księgi wtóre

Pieśń I⁴⁰⁷408

Przeciwnie⁴⁰⁹ chmury słońce nam zakryły
I niepogodne deszcze pobudziły,
Wody z gór szumią, a pienista Wilna⁴¹⁰
Już brzegom silna⁴¹¹.

Strach patrzeć na to częste połyskanie;
A prze to srogie obłoków trzaskanie,
Kładą sie lasy, a piorun, gdzie zmierzy,
Żle nie uderzy.

³⁹⁷Gdzieś to (...) *przepadło* — oby przeniknęło. [przypis redakcyjny]

³⁹⁸*zapamiętałym* — uparty w złym. [przypis redakcyjny]

³⁹⁹*uczynności* — tu: przysługi, podarki. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁰*niechać* (starop.; tu forma 3 os. lp r.ż.: niechała) — zostawić. [przypis redakcyjny]

⁴⁰¹*Com sie razów* — ilem się razy. [przypis redakcyjny]

⁴⁰²*obiata* (daw.) — ofiara. [przypis redakcyjny]

⁴⁰³*tego* — w domyśle: tego śpiewania. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁴*oni* — w domyśle: kochankowie śpiewający w nocy. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁵*odpieją* — skończą piąć. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁶*mię ledwie staje* (starop.) — ledwie żyję. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁷Ks. 2, Pieśń I — po raz pierwszy opublikowana pt. *Pieśń o potopie*. Nawiązuje do opowieści o potopie z biblijnej Księgi Rodzaju. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁸W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁴⁰⁹*przeciwny* (daw.) — nieprzyjazny. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁰Wilna — Wilejka, dopływ Wilii. [przypis redakcyjny]

⁴¹¹*brzegom silna* — zagraża brzegom. [przypis redakcyjny]

Zakładaj korab'⁴¹², cieśla nauczony⁴¹³,
A kto wie, jeśli nie wróć się ony
Nieszczęsne czasy, kiedy powódź była
Świat zatopiła.

Sześć niedziel w ten czas lał deszcz nie przestając,
A ziemia, nowe źródła pobudzając,
Rzek przymnażała, tak iż morskie wały⁴¹⁴
Wylać musiały.

Z ludźmi pospołu i miasta, i grody
Nieuśmierzone zatopiły wody;
Nie wysiedział się pasterz z bydłem w cale⁴¹⁵
Na żadnej skale.

Ryby po górach wysokich pływały,
Gdzie ledwie przedtym pióra donaszały
Mężnej orlice, gdy do miłych dzieci
Z obłowem⁴¹⁶ leci.

Ale na ten czas i matkę, i syny
Pożarła woda, i wszystek zwierz iny;
Sam Noe został, przy nim żona tylko
A dziątek kilka.

Nieżyzne w cnotę to tam były lata,
Gdzie ledwie jeden ze wszystkiego świata
Nalezion, co go Bóg w cale zachował,
Gdy nierząd psował⁴¹⁷.

Ten, będąc z łaski Pańskiej ostrzeżony,
Zbudował sobie korab' niezmierzony⁴¹⁸,
Na którym pływał czasu zlej przygody
Po wierzchu wody.

A wszyscy inszy nagle zagarnieni
I w głębokościach morskich zatopieni;
Niebo a morze, te dwie rzeczy były
Świat zastąpiły⁴¹⁹.

A kiedy się już prawie⁴²⁰ dosyć zstało
Pańskiemu gniewu, po trosze spadało
Wielkiego morza, aż za czasem⁴²¹ skały
Z wody wyźrzały.

Potym i zbytnie zawarły się zdroje,
A bystre rzeki wpadły w brzegi swoje;
Ziemia ku słońcu pełne ciężkiej rosy
Rozwiła włosy.

⁴¹²zakładaj korab' — zaczyna budować okręt (arkę). [przypis redakcyjny]

⁴¹³nauczony (daw.) — doświadczony, biegły w swym fachu. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁴wał (daw.) — fala. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁵Nie wysiedział się (...) w cale — nie przetrwał, nie uszedł z życiem. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁶obłów — polów, zdobycz; por. pokrewny współcz. wyraz: obłowić się. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁷Bóg (...) nierząd psował — zwalczał zepsucie, grzech. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁸niezmierzony — bardzo wielki. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁹świat zastąpiły — pokryły świat, czyli stały się całym światem. [przypis redakcyjny]

⁴²⁰prawie (starop.) — należyście. [przypis redakcyjny]

⁴²¹za czasem — z czasem. [przypis redakcyjny]

A trupy wkoło straszliwe leżały,
Ludzie i bydło, wielki zwierz i mały;
Pełne ich morza, pełne brzegi były,
Boga ruszyły⁴²².

I rzekł Noemu: «Już teraz na ziemię
Występuj śmiecie i z tobą twe plemię⁴²³;
Oto ja znowu przyodzieję lasy
Na wieczne czasy.

I będzie, jako po te lata wszystkie,
Ziemia dawała wszelakie użytki;
Mnóżcie się, niech świat spustoszały wszędzie
Znowu osiedzie⁴²⁴.

A w tym upewniam każdą żywą duszę,
Że nigdy potym takich wód nie wzruszę⁴²⁵,
Które by miały ziemię opanować
I świat zepsować.

Włożę na niebo znakomitą⁴²⁶ pręgę,
Którą gdy ujrzę, wspomnię na przysięgę,
Że mam hamować niezwyczajną wodę
I nie zawiodę».

Pomni się⁴²⁷, lutni! Nie twojej to głowy⁴²⁸
Wspominać Boga żywego rozmowy;
Kaź ty nam zasieść przy ciepłym kominie,
Aż zły czas minie.

*Pieśń II*⁴²⁹

Nie dbam, aby zimne skały
Po mym graniu tańcowały;
Niech mię wilcy nie słuchają,
Lasy za mną nie biegają⁴³⁰.

Hanno, tobie k woli⁴³¹ śpiewam,
Skąd jeśli twą łaskę miewam,
Przeszedłem już Amfijona
I lutnistę Aryjona⁴³².

---

⁴²²*Boga ruszyły* — wzruszyły Boga. [przypis redakcyjny]

⁴²³*plemię* (starop.) — potomstwo. [przypis redakcyjny]

⁴²⁴*osiedzie* — zaludni się (por. pokrewne: osiąść gdzieś na stałe; osadnik). [przypis redakcyjny]

⁴²⁵*wzruszyć* (daw.) — pobudzić do ruchu. [przypis redakcyjny]

⁴²⁶*znakomity** (daw.) — widoczny. [przypis redakcyjny]

⁴²⁷*pomni się* — opamiętaj się. [przypis redakcyjny]

⁴²⁸*nie twojej to głowy* — to nie na twoją głowę, to przekracza twoje możliwości rozumienia. [przypis redakcyjny]

⁴²⁹*W* przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁴³⁰*Nie dbam (...) biegają* — tańczące skały to aluzja do działalności Amfiona, władcy Teb i muzyka, który potrafił swą grą poruszać kamienie, zaś wzmianka o biegających lasach stanowi nawiązanie do umiejętności Orfeusza (zob. też: Ks. I, *Pieśń XXI*). [przypis redakcyjny]

⁴³¹*tobie k woli* (starop.) — dla ciebie. [przypis redakcyjny]

⁴³²*Aryjon* — Arion: muzyk z Lesbos; dźwięk jego głosu zwabił delfiny, które uratowały mu życie. [przypis redakcyjny]

Mnie sama twarz nie uwiedzie;
I choć druga na plac jedzie⁴³³
Z herby domów starożytnych,
Zacne plemię⁴³⁴ dziadów bitnych,

Ja chcę podobać się w mowie
Nauczonej⁴³⁵ białejgłowie;
Ty mię pochwal, moja pani,
Nie dbam, choć kto inszy gani.

Cnocie zajrzą jako żywo⁴³⁶,
Bujne drzewo wiatrom krzywo⁴³⁷;
Ale ty chciej pomóc sama,
Nie ugrozi zazdrość nama⁴³⁸.

A jeśli me niskie progi
Będą godne twojej nogi,
Nogi pięknej — nie potrzeba⁴³⁹,
Dosięgę już głową nieba.

Samy⁴⁴⁰ cię ściany wołają
I z dobrą myślą czekają;
Lipa stojąc wpośrodku dworu,
Wygląda cię co raz⁴⁴¹ z boru.

Każ bystre konie zakładać,
A sama się gotuj wsiadać;
Teraz naweselsze czasy,
Zielenią się pięknie lasy.

Łąki kwitną rozmaicie,
Zająca już nie znać w życie⁴⁴²,
Przy nadziei oracz ścisły⁴⁴³,
Że będzie miał z czym do Wisły.

Stada igrają przy wodzie,
A sam pasterz, siedząc w chłodzie,
Gra w piszczałkę proste pieśni,
A faunowie⁴⁴⁴ skaczą leśni.

Kwap się, póki jasne zorze
Nie zapadną w bystre morze;
Po chwili cmy⁴⁴⁵ czarne wstaną,
Co noc noszą nienaspaną⁴⁴⁶.

⁴³³*druga na plac jedzie* — inna się popisuje. [przypis redakcyjny]

⁴³⁴*plemię* (starop.) — potomek. [przypis redakcyjny]

⁴³⁵*nauczony* — uczony, wykształcony. [przypis redakcyjny]

⁴³⁶*zajrzą jako żywo* (starop.) — zawsze (przez całe życie) zazdroszczą. [przypis redakcyjny]

⁴³⁷*wiatrom krzywo* — nie podoba się wiatrom (więc potrząsają nim). [przypis redakcyjny]

⁴³⁸*nama* (starop.; C. daw. liczby podwójnej) — mnie i tobie. [przypis redakcyjny]

⁴³⁹*nie potrzeba* — tu w znaczeniu: nic mi już więcej nie potrzeba do szczęścia. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁰*samy* (starop. M. Im rodz. niemęskoosobowego) — same. [przypis redakcyjny]

⁴⁴¹*co raz* — co chwilę. [przypis redakcyjny]

⁴⁴²*Zająca już nie znać w życie* — oznacza to, że żyto wysoko już wyrosło. [przypis redakcyjny]

⁴⁴³*ścisły* (daw.) — skromny, oszczędny. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁴*faunowie* (daw. forma lm; dziś: fauny) — pół mężczyźni, pół kozły. W mit. rzym. bóstwa polne i leśne towarzyszące pasterzom. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁵*cma** (daw.) — ciemności. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁶*noc (...) nienaspaną* — mowa tu o nocy nie pozwalającej na przerwanie snu, może nawet o śmierci jako wiecznym śnie. [przypis redakcyjny]

*Pieśń III*⁴⁴⁷

Nie wierz Fortunie⁴⁴⁸, co siedzisz wysoko⁴⁴⁹;
Miej na poślednie koła pilne oko⁴⁵⁰;
Bo to niestała pani z przyrodzenia⁴⁵¹,
Często więc rada sprawy swe odmienia.

Nie dufaj w złoto i w żadne pokłady⁴⁵²,
Każdej godziny obawiaj się zdrady:
Fortuna co da, to zasię wziąć może,
A u niej żadna dawność⁴⁵³ nie pomoże.

A ci, co z tobą teraz przestawają,
Twej się fortunie, nie tobie kłaniają;
Skoro ta zniknie, tył każdy podawa⁴⁵⁴,
Jako cień, kiedy słońca mu nie zstawa⁴⁵⁵.

Lecz jako sama oczy zasłoniła,
Tak swym pochlebstwem ludzi pobłaźniła⁴⁵⁶,
Że drugi wysszej nosa gębę nosi,
A wszystkie inne oczyma przenosi⁴⁵⁷.

Ty pomni, że twój skarb u Szczęścia w mocy⁴⁵⁸,
A tak⁴⁵⁹ się staraj o takiej pomocy,
Aby wždy z tobą twego co zostało,
Jesli zaś będzie Szczęście swego chciało.

Cnota skarb wieczny, cnota klenot drogi;
Tęgoć nie wydrze nieprzyjaciół srogi,
Nie spali ogień, nie zabierze woda;
Nad wszystkim inszym panuje Przygoda⁴⁶⁰.

⁴⁴⁷W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸Fortuna — rzym. bogini ślepego przypadku. Przedstawiano ją z rogiem obfitości, trzymającą ster (była sternikiem życia ludzkiego), zazwyczaj ślepą. Motyw Fortuny odgrywał niezwykle ważną rolę w filozofii *Pieśni* Kochanowskiego. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁹siedzieć wysoko — zajmować wysoką pozycję społeczną. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁰Miej na poślednie koła pilne oko — dosł.: zwracaj uwagę na tylne koła; przysłowie to znaczy: myśl o tym, co się może zdarzyć. [przypis redakcyjny]

⁴⁵¹z przyrodzenia — z natury. [przypis redakcyjny]

⁴⁵²pokład (daw.) — skarb. [przypis redakcyjny]

⁴⁵³dawność (praw.) — termin oznaczający prawo do posiadania z tytułu zasiedzenia. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁴tył (...) podawać (daw.) — uciekać. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁵nie zstawa (starop.) — nie starcza. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁶pobłaźnić (starop.) — ogłupić. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁷insze oczyma przenosi — gardzi innymi (patrząc wyniośle ponad ich głowami, omijając ich wzrokiem). [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁸u Szczęścia w mocy — zależy od Szczęścia (a więc Losu, Fortuny). [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁹a tak — a więc. [przypis redakcyjny]

⁴⁶⁰przygoda — przypadek. [przypis redakcyjny]

Pieśń IV⁴⁶¹462

W twardej kamiennej wieży i za troistemi
Drzwiami siedząc Danae nieprzełomionemi,
Pod strażą nieuspionych spartańskich złajników⁴⁶³,
Mogła wiecznie nie uznać⁴⁶⁴ nocnych wszeteczników,

By była z Akryzego Wenus nie szydziła,
Stróża zamkniętej panny; bo ta obaczyła⁴⁶⁵,
Że Jowisz, w upominku złotym utajony,
Miał mieć bezpieczny przystęp i gmach otworzony⁴⁶⁶.

Złoto śródkiem janczarów zbrojnych pójdzie snadnie⁴⁶⁷,
A przez twardą opokę gwałtowniej przepadnie⁴⁶⁸
Niżli raz piorunowy: upadł nieszczęśliwy
Dom proroka greckiego⁴⁶⁹, prze zysk niecnotliwy

Z gruntu wykorzeniony; przebił bramy twarde
Zacnych miast Macedończyk⁴⁷⁰ i podkopał⁴⁷¹ harde
Tyranny datkiem; datkom hetmani hołdują,
Którzy daleko świetnym nawom rozkazują.

Wielkich pieniędzy wielka troska naszladuje⁴⁷²;
A im człowiek w pokładzie⁴⁷³ swoim więcej czuje,
Tym jeszcze więcej pragnie; słusznie moje oko
I nigdy przedtym, i dziś nie zmierza wysoko.

Im sobie człowiek więcej pomierny⁴⁷⁴ ujmuje,
Tym mu więcej od Boga z łaski przystępuje⁴⁷⁵;
Nic nie mając, z tymi, co nic nie chcą, przestaje,
A buntów dobrowolnie bogatych sie kaję⁴⁷⁶.

Pan znaczniejszy, gdy państwem⁴⁷⁷ wzgardzę, niżbych wszystkie
Żóławskie⁴⁷⁸ urodzaje i gdańskie pożytki

⁴⁶¹Ks. 1, Pieśń IV — pieśń jest parafrazą ody Horacego (Carmina III 16) noszącej tytuł *Ad C. Maecenatem* (*Do C. Mecenasa*). [przypis redakcyjny]

⁴⁶²W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁴⁶³*nieuspionych (...) złajników* — sfory nie dających się uspić psów; por. złaja (starop.): sfora. [przypis redakcyjny]

⁴⁶⁴*wiecznie nie uznać* — nigdy nie poznać. [przypis redakcyjny]

⁴⁶⁵*obaczyć* — tu: przewidzieć. [przypis redakcyjny]

⁴⁶⁶*W twardej kamiennej wieży (...) gmach otworzony* — Danae została zamknięta w wieży przez swego ojca Akrisjosa („Akryzego”), pragnącego uchronić jej cnotę; Jowisz dostał się jednak do niej w postaci złotego deszczu, w wyniku czego została matką Perseusza. [przypis redakcyjny]

⁴⁶⁷*Złoto śródkiem janczarów zbrojnych pójdzie snadnie* — złoto zwojuje nawet zbrojnych żołnierzy. [przypis redakcyjny]

⁴⁶⁸*przepadnie* — tu: przeniknie. [przypis redakcyjny]

⁴⁶⁹*prorok grecki* — tu: chodzi o Amfiaraosa, króla Argos, który wybrał się na wyprawę przeciw Tebom, choć jako prorok wiedział, że znajdzie tam śmierć; schowanego w kryjówce zdradziła żona przekupiona złotym naszyjnikiem. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁰*Macedończyk* — wg popularnej anegdoty Filip Macedoński mawiał, że nie ma muru tak wysokiego, by nie przeskoczył go osioł objuczony złotem. [przypis redakcyjny]

⁴⁷¹*podkopać* — tu: doprowadzić do upadku. [przypis redakcyjny]

⁴⁷²*Wielkich pieniędzy (...) naszladuje* — idzie za wielkimi pieniędzmi. [przypis redakcyjny]

⁴⁷³*pokład* (daw.) — skarbiec. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁴*pomierny* (daw.) — skromny. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁵*przystępować** (daw.) — przybywać. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁶*A buntów dobrowolnie bogatych sie kaję* — wystrzegam się związków z bogatymi. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁷*państwo* — tu: status wielkiego pana. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁸*żóławski* (daw.; dziś popr.: żuławski) — pochodzący z urodzajnych Żuław koło Gdańska. [przypis redakcyjny]

W jednym szpichlerzu zamknął, a sam, siedząc w cieniu⁴⁷⁹,
Nie mógł się chleba najeść, nędznik w dobrym mieniu⁴⁸⁰.

Zdrój przeźroczystej wody, lasu średnia miara
I zasiewku mojego niepochybna wiara⁴⁸¹
Rządźcy płodnej Afryki, szerokowładnemu,
Nie da się znać, że w szczęściu przerównana jemu.

Acz mi miodu podolskie pasieki nie dają
Ani w mym lochu wina seremskie⁴⁸² stawają,
Ani bogate stada owiec niezliczonych
Strzygą⁴⁸³ odrosłą trawę po górach zielonych;

Przedsię nazbyt ubóstwa nie znać w domu moim,
A by mi więcej trzeba, ufam w Bogu swoim;
Ale gdy niepotrzebne chciwości odprawię⁴⁸⁴,
Lepiej daleko płatu sobie tym poprawię⁴⁸⁵,

Niżbych bogate pola węgierskie z porządnym⁴⁸⁶
Państwem weneckim złączył. Ludziom wielożadnym
Wielą i nie dostawa; niech przyjmuje z dzięką,
Komu ścisła⁴⁸⁷, co dosyć, Bóg udzielił ręką.

*Pieśń V*⁴⁸⁸⁴⁸⁹

Wieczna sromota⁴⁹⁰ i nienagrodzona
Szkoda⁴⁹¹, Polaku: ziemia spustoszona
Podolska leży, a pohaniec⁴⁹² sprosny⁴⁹³,
Nad Niestrem⁴⁹⁴ siedząc, dzieli łup żalosny⁴⁹⁵.

Niewierny⁴⁹⁶ Turczyn psy zapuścił swoje⁴⁹⁷,
Którzy zagnali piękne łanie⁴⁹⁸ twoje
Z dziećmi pospołu a nie masz nadzieje,
By kiedy miały nawiedzić swe knieje.

⁴⁷⁹siedząc w cieniu — żyjąc na uboczu. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁰nędznik w dobrym mieniu — biedak wśród bogactwa. [przypis redakcyjny]

⁴⁸¹zasiewku (...) niepochybna wiara — pewna wiara w to, co wyrosnie po zasianiu. [przypis redakcyjny]

⁴⁸²seremskie — ze Sremu na Węgrzech. [przypis redakcyjny]

⁴⁸³strzyć — tu: skubać. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁴odprawić — tu: odpędzić. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁵płatu (...) poprawię — zwiększę dochody; por. współcz.: płacić, płatność. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁶porządnym (daw.) — sprawnie rządzonej. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁷ścisły (daw.) — oszczędny. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁸Ks.2, Pieśń V — pieśń mówi o najeździe Tatarów na Podole w 1575 roku. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁹W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁴⁹⁰sromota (daw.) — hańba, niesława. [przypis redakcyjny]

⁴⁹¹nienagrodzona szkoda — niepowetowana strata. [przypis redakcyjny]

⁴⁹²pohaniec (daw.) — muzułmanin (Turek lub Tatar; poganin); określenie pogardliwe. [przypis redakcyjny]

⁴⁹³sprosny (starop.) — godny potępienia, potworny, okrutny. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁴Niestr — Dniestr. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁵żalosny (daw.) — godny żalu. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁶niewierny — niechrześcijanin. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁷Turczyn psy zapuścił swoje — Turek (sultan turecki) wypuścił swoich poddanych (sforę) Tatarów. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁸łanie — tu przen.: piękne kobiety. [przypis redakcyjny]

Jedny⁴⁹⁹ za Dunaj Turkom zaprzędano,
Drugie do hordy dalekiej zagnano;
Córy szlacheckie (żał sie mocny Boże!)
Psom bisurmańskim⁵⁰⁰ brzydkie ścielą łoże.

Zbójce, niestety, zbójce nas wojują,
Którzy ani miast, ani wsi budują;
Pod kotarzami⁵⁰¹ tylko w polach siedzą,
A nas nierządne, ach, nierządne, jedzą!

Tak odbieżało stado⁵⁰² więc drapają
Rozbójce wilcy, gdy po woli⁵⁰³ mają,
Że⁵⁰⁴ ani pasterz nad owcami chodzi,
Ani ostrożnych psów za sobą wodzi.

Jakiego serca Turkowi dodamy⁵⁰⁵,
Jesli tak lekkim⁵⁰⁶ ludziom nie zdołamy?
Ledwiec nam i tak króla nie podawa⁵⁰⁷;
Kto sie przypatrzy, mała nie dostawa⁵⁰⁸.

Zetrzy sen z oczu a czuj w czas o sobie⁵⁰⁹,
Cny Lachu⁵¹⁰! Kto wie, jemu czyli tobie
Szczęście chce służyć? A dokąd wyroku
Mars nie uczyni, nie ustępuj kroku.

A teraz k temu obróć myśli swoje
Jakoby⁵¹¹ szkody nieprzyjacieli twoje
Krwią swą nagroził i omył tę zmacę,
Której dziś niesiesz prze swej ziemię skazę.

Wsiadamy?⁵¹² Czy nas półmiski trzymają?
Biedne półmiski, czego te czekają?
To pan, i jadać na srebro godniejszy,
Komu żelazny Mars będzie chętniejszy⁵¹³.

Skujmy talerze na talery⁵¹⁴, skujmy,
A żołnierzowi pieniądze gotujmy.
Inszy to darmo⁵¹⁵ po drogach miotali,
A my nie damy, bychmy w cale trwali?

Dajmy, a naprzód dajmy! Sami siebie
Ku gwałtowniejszej chowajmy potrzebie.
Tarczej niż piersi pierwej nastawiają,

⁴⁹⁹jedny (daw. M. Im r. ż.) — jedne. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁰bisurmański — mahometański. [przypis redakcyjny]

⁵⁰¹pod kotarzami — szalas, namiot; por. współcz.: kotara. [przypis redakcyjny]

⁵⁰²odbieżało stado — opuszczone stado; może aluzja do sytuacji po ucieczce Henryka Walezego. [przypis redakcyjny]

⁵⁰³po woli (starop.) — posłuszny komuś; por. daw. powolny. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁴że — tu: gdyż. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁵dodać serca (daw.) — dodać odwagi. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁶lekki (daw.) — podły, godny lekceważenia. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁷Ledwiec nam (...) króla nie podawa — aluzja do tureckich rad w sprawie wyboru króla. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁸mała nie dostawa (starop.) — mało brakuje. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁹czuj (...) o sobie (starop.) — czuwaj nad sobą, nad swoim bezpieczeństwem. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁰Lach — Polak. [przypis redakcyjny]

⁵¹¹jakoby — aby ci. [przypis redakcyjny]

⁵¹²Wsiadamy? — w znaczeniu: czy już wsiadamy na konie? [przypis redakcyjny]

⁵¹³chętny (daw.) — życzliwy; por. współcz. antonim: niechętny. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁴talery — talary (powszechnie używana moneta srebrna). [przypis redakcyjny]

⁵¹⁵darmo — bez celu. [przypis redakcyjny]

Pozno puklerza przebici macają⁵¹⁶.

Ciesz mi ten rym: «Polak mądr po szkodzie»;
Lecz jeśli prawda i z tego nas zbodzie⁵¹⁷,
Nową przypowieść Polak sobie kupi⁵¹⁸,
Że i przed szkodą, i po szkodzie głupi.

*Pieśń VI*⁵¹⁹520

Królewno lutnie złotej⁵²¹ i rymów pociesznych⁵²²,
Ochłodo myśli tesznych⁵²³,
Ty sama powiedz a kres⁵²⁴ naznacz, póki mamy
Płakać, gdy przyjaciela⁵²⁵ miłego stradamy.

Łacno cieszyć chorego, gdysmy zdrowi sami,
Lecz kiedy toż nad nami
Niefortuna pokaże, tam⁵²⁶ więc człowiek czuje,
Że co drugim chciał radzić, sam się nie ratuje.

Godno płaczu nieszczęście i twoja przygoda⁵²⁷,
O zacny wojewoda,
Boś pozbył towarzysza i cnotliwej żony,
Ktorej dobroć, której wstyd⁵²⁸ jest niewysłowiony.

Ale byś dobrze, wzięwszy lutnię Orfeowę,
Wstąpił w łódź Charonową
I nawiedził podziemne, niewesołe kraje⁵²⁹,
Gdzie słońce swych promieni nigdy nie podaje,

Nie zyszczesz⁵³⁰ dusze, która dotkła raz napoju
Niepamiętnego źródła⁵³¹.
Przeto ciepłiwość sama najlepsza w tej mierze,

⁵¹⁶*Pozno puklerza przebici macają* — gdy już pierś jest przebita, za późno chwycić za puklerz. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁷*zbodzie* — zepchnie (dosł.: strąci z konia). [przypis redakcyjny]

⁵¹⁸*przypowieść (...) kupi* — pozyska przysłowie. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁹Ks. 2, *Pieśń VI* — pocieszenie przyjaciela, prawdopodobnie Jana Kostki, wojewody sandomierskiego, po śmierci żony; motywy z *Carmina* Horacego (I 24, I 32). [przypis redakcyjny]

⁵²⁰W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁵²¹*Królewno lutnie złotej* — zwrot do Erato, muzy poezji lirycznej; lutnie (daw. D. lp rodz. ż.): lutni. [przypis redakcyjny]

⁵²²*pocieszny* (daw.) — przynoszący pocieszenie. [przypis redakcyjny]

⁵²³*teszny* (starop.) — smutny, strapiony. [przypis redakcyjny]

⁵²⁴*kres* — tu: termin. [przypis redakcyjny]

⁵²⁵*przyjaciół* — tu: żona. [przypis redakcyjny]

⁵²⁶*tam* — tu: wtedy. [przypis redakcyjny]

⁵²⁷*przygoda* — tu: nieszczęście. [przypis redakcyjny]

⁵²⁸*wstyd* (daw.) — skromność, cnotliwość, nieskazitelność. [przypis redakcyjny]

⁵²⁹*wzięwszy lutnię Orfeowę (...) nawiedził podziemne (...) kraje* — fragment nawiązuje do mitu gr. o Orfeuszu, poecie trackim (symbolem poezji jest tu lutnia), który potrafił poruszyć za pomocą swej muzyki najbardziej nieubłagane bóstwa, a nawet rzeczy nieożywione. Po śmierci swej żony, Eurydyki, udał się do Hadesu i tak oczarował Plutona, że władca podziemi zgodził się uwolnić Eurydykę ze świata umarłych. Motyw został wykorzystany przez Kochanowskiego również w *Trenie XIV* i *Pieśni XXI*, Ks.1. [przypis redakcyjny]

⁵³⁰*zyszczesz* (starop. forma 2 os. lp cz. przysz.) — odzyskasz. [przypis redakcyjny]

⁵³¹*dusze, która dotkła (...) napoju / Niepamiętnego źródła* — duszy, która dotknęła napoju ze źródła niepamięci. Dusze przewożone przez Charona po wypiciu wody z rzeki Lete zapominały o tym, co robiły, widziały i słyszały przedtem. [przypis redakcyjny]

Gdzie za raz⁵³² i ratunek upad z sobą bierze⁵³³.

*Pieśń VII*⁵³⁴⁵³⁵

Słońce pali, a ziemia idzie w popiół prawie,
Świata nie znać⁵³⁶ w kurzawie;
Rzeki dnem uciekają⁵³⁷,
A zagorzałe⁵³⁸ zioła dżdża⁵³⁹ z nieba wołają.

Dzieci, z flaszą do studniej; a stół w cień lipowy,
Gdzie gospodarskiej głowy
Od gorącego lata
Broni list⁵⁴⁰, za wsadzenie przyjemna zapłata.

Lutni moja, ty ze mną; bo twe wdzięczne strony⁵⁴¹
Cieszą umysł trapiący,
A troski nieuspione⁵⁴²
Prędkim wiatrom podają⁵⁴³ za Morze Czerwone.

*Pieśń VIII*⁵⁴⁴⁵⁴⁵

Nie frasuj sobie, Mikołaju, głowy,
Kto ma być królem: już dekret⁵⁴⁶ gotowy
Przed Bogiem leży, nie piórem pisany,
Lecz w dyjamencie twardym wykowany.

Nie z pół- lub nocy, lub dnia⁵⁴⁷, nie ze wschodu
Ani czekajmy pana od zachodu;
Ten królem będzie, kogo Bóg mianuje,
Łatwie On ludzkie serca spraktykuje⁵⁴⁸.

⁵³²za raz — jednocześnie, naraz. [przypis edytorski]

⁵³³ratunek upad z sobą bierze — ratunek (nawiązanie do ratowania Eurydyki przez Orfeusza) doprowadza do upadku (klęski). [przypis redakcyjny]

⁵³⁴Ks. 2, Pieśń VII — w pieśni pojawiają się motywy z *Carmina* Horacego (I 17, I 26, I 32, II 3, II 11). [przypis redakcyjny]

⁵³⁵W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁵³⁶nie znać — nie widać. [przypis redakcyjny]

⁵³⁷dnem uciekają — wysychają, wsiąkając w dno. [przypis redakcyjny]

⁵³⁸zagorzały — spalony, wyschnięty. [przypis redakcyjny]

⁵³⁹dżdża (starop.; D. lp od: deżdż) — deszczu. [przypis redakcyjny]

⁵⁴⁰list (daw.) — liść. [przypis redakcyjny]

⁵⁴¹strony (starop.) — struny; u Kochanowskiego niekiedy pojawia się również forma z „ó”. [przypis redakcyjny]

⁵⁴²nieuspiony (starop.) — nie dający się uśpić, uśmierzyć. [przypis redakcyjny]

⁵⁴³podawać — tu: przekazywać. [przypis redakcyjny]

⁵⁴⁴Ks. 2, Pieśń VIII — pieśń dotyczy bezkrólewia i kolejnej elekcji po ucieczce Henryka Walezego. Powstała prawdopodobnie na przełomie 1575 i 1576 r., gdy walka o koronę toczyła się już tylko między Maksymilianem Habsburgiem i Stefanem Batorym. Adresatem jest prawdopodobnie Mikołaj Firlej, starosta kazimierski, bliski przyjaciel poety. [przypis redakcyjny]

⁵⁴⁵W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁵⁴⁶dekret — chodzi o akt nominacji króla. [przypis redakcyjny]

⁵⁴⁷pół- lub nocy, lub dnia — z północy lub z południa. [przypis redakcyjny]

⁵⁴⁸spraktykować (daw.) — skłonić, przeciągnąć na swoją stronę. [przypis redakcyjny]

Tenże nam mimo znajomsze sąsiady⁵⁴⁹,
W śmiech obrociwszy nasze płone⁵⁵⁰ rady,
Przywiódł był króla z dalekiej krainy,
Po którym wrychle miał usieść kto inny.

Gdzie ony złote góry nieprzebrane⁵⁵¹?
Gdzie Gaszkonowie i wojska ubrane⁵⁵²?
W co poszły działa i nasze turnieje?
Wiatrem nadziane puknęły⁵⁵³ nadzieje.

Fortuna⁵⁵⁴ nawy na morzu sprawuje,
Fortuna w bitwach zwycięstwem szafuje;
Onej rakosze⁵⁵⁵ i sejmy słuchają;
A ludzkie rady⁵⁵⁶ wspak się obracają.

Precz krasomowce! Wywody na stronę!
A my gdzie w polu na słupie koronę
Zawieśmy złotą; jeśli nie mędrszemu,
Niech ją da Szczęście przynamniej rętszemu⁵⁵⁷.

*Pieśń IX*⁵⁵⁸⁵⁵⁹

Nie porzucaj nadzieje,
Jakoć się kolwiek dzieje:
Bo nie już⁵⁶⁰ słońce ostatnie⁵⁶¹ zachodzi,
A po złej chwili piękny dzień przychodzi.

Patrzaj teraz na lasy,
Jako prze zimne czasy
Wszystkę swą krasę drzewa utraciły,
A śniegi pola wysoko przykryły.

Po chwili wiosna przyjdzie,
Ten śnieg z nienagła⁵⁶² zéjdzie
A ziemia, skoro słońce jej zagrzeje,
W rozliczne barwy znowu się odzieje.

Nic wiecznego na świecie:
Radość się z troską plecie,
A kiedy jedna weźmie moc nawiętszą,

⁵⁴⁹znajomsze sąsiady — chodzi tu o kandydatów z sąsiednich krajów. [przypis redakcyjny]

⁵⁵⁰płony (starop.) — bezużyteczny. [przypis redakcyjny]

⁵⁵¹Gdzie (...) złote góry (...) i nasze turnieje? — aluzja do zaprzysiężonych przez Henryka Walezego zobowiązań finansowych na rzecz Polski i obietnicy sprowadzenia piechoty gaskońskiej oraz do uroczystości przy wjeździe Henryka do Krakowa. [przypis redakcyjny]

⁵⁵²wojska ubrane — tu: uzbrojone. [przypis redakcyjny]

⁵⁵³puknąć — pęknąć; por.: śmiać się do rozpuku. [przypis redakcyjny]

⁵⁵⁴Fortuna — rzym. bogini przypadku; los. Motyw ważny w filozofii *Pieśni* Kochanowskiego; zob. też Ks. 1, *Pieśń IX*. [przypis redakcyjny]

⁵⁵⁵rakosz — rokosz, polityczny zjazd rycerstwa (szlachty). [przypis redakcyjny]

⁵⁵⁶rada (daw.) — zamiysł, pomysł. [przypis redakcyjny]

⁵⁵⁷rętszy (daw.) — bardziej rączy, szybszy. [przypis redakcyjny]

⁵⁵⁸Ks. 2, *Pieśń IX* — w pieśni wykorzystano motyw z licznych *Carmina* Horacego. [przypis redakcyjny]

⁵⁵⁹W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁵⁶⁰nie już (starop.) — jeszcze nie. [przypis redakcyjny]

⁵⁶¹ostatnie (starop.) — po raz ostatni. [przypis redakcyjny]

⁵⁶²z nienagła (starop.) — stopniowo. [przypis redakcyjny]

W ten czas masz ujrzeć odmianę naprędszą.

Ale człowiek zhardzieje,
Gdy mu sie dobrze dzieje;
Więc też, kiedy go Fortuna⁵⁶³ omyli⁵⁶⁴,
Wnet głowę zwiesi i powagę zmyli⁵⁶⁵.

Lecz na szczęście wszelakie
Serce ma być jednakie;
Bo z nas Fortuna w żywe oczy szydzi,
To da, to weźmie, jako sie jej widzi.

Ty nie miej za stracone,
Co może być wrócone:
Siła Bóg może wyrócić w godzinie;
A kto mu kolwiek ufa, nie zaginie.

*Pieśń X*⁵⁶⁶⁵⁶⁷

Może kto ręką sławy dostać w boju,
Może wymową i rządem⁵⁶⁸ w pokoju;
Lecz jeśli żona męża nie ozdobi,
Mąż próżno robi.

Kto z gospodarstwa, a kto zaś z wysługi
Zbierze pieniądze i z kupiectwa drugi,
Jeśli sie żona nie przyłoży k temu,
Zginąć wszytkiemu.

Żona uczciwa ozdoba mężowi
I napewniejsza podpora domowi:
Na niej rząd wszystek; swego męża ona
Głowy korona.

Ona mężowym kłopotom zabiega⁵⁶⁹
I jego wczasu na wszystkim⁵⁷⁰ przestrzega;
Ona wywabić troskę umie z głowy
Słodkimi słowy.

Ona dziateczki ojcowi podobne
Rodzi, skąd rosta⁵⁷¹ pociechy osobne;
Ani już spadków upatrują krewni,
Dziedzica pewni.

⁵⁶³Fortuna — w mit. rzym. bogini przypadku; los. Motyw ważny w filozofii *Pieśni* Kochanowskiego; zob też *Pieśń IX*, Ks. 1. [przypis redakcyjny]

⁵⁶⁴omylić (daw.) — zwieść. [przypis redakcyjny]

⁵⁶⁵zmylić — tu: stracić. [przypis redakcyjny]

⁵⁶⁶Ks. 2, *Pieśń X* — pierwodruk *Pieśni* pt. *O uczciwej małżonce* w zbiorze *Pieśni* trzy (1580). Nawiązania do biblijnej Księgi Przysłów i Księgi Eklezjastyka (Syracha). [przypis redakcyjny]

⁵⁶⁷W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁵⁶⁸rząd (daw.) — zarządzanie; podobne znaczenie niżej, w. 11. [przypis redakcyjny]

⁵⁶⁹zabiegać — tu: zapobiegać. [przypis redakcyjny]

⁵⁷⁰wczasu na wszystkim — wygody we wszystkim, pod każdym względem. [przypis redakcyjny]

⁵⁷¹rosta (starop. forma 3 os. lm) — rosna; przen.: pochodzą. [przypis redakcyjny]

Trzykroć szczęśliwy, któremu Ty zdarzysz
Ten związek, Panie; ale zły towarzysz⁵⁷²
Odejmie wszystko, że troski w pół wieka
Zgryzą człowieka.

*Pieśń XI*⁵⁷³⁵⁷⁴

Stateczny⁵⁷⁵ umysł pamiętaj zachować,
Jeśli cię poczniesz nieszczęście frasować;
Także i góry nie radzęc wylatać⁵⁷⁶,
Kiedy się Szczęście z tobą imię⁵⁷⁷ bratać.

Śmierci podległy człowiecze cnotliwy,
Choć wszytek twój wiek będzie frasowliwy⁵⁷⁸,
Chociaż też czasem, siedząc z przyjaciół,
Przy dobrym trunku strawisz dzień wesoły;

Tu przy ciekącym, przezornym⁵⁷⁹ strumieniu.
Każ stół gotować w jaworowym cieniu;
Każ wino nosić, póki beczka leje,
Póki wiek służy, a śmierć nie przyspieje⁵⁸⁰.

Postąpisz z włości⁵⁸¹ drogo zapłaconych,
Postąpisz z dworu i gmachów złoconych;
A co zebrania⁵⁸² twego kolwiek będzie,
To wszystko przyszyły namiastek osiędzie⁵⁸³.

Bądź się kto zacnym⁵⁸⁴ rodził i bogatym,
Bądź niewolnikiem, u śmierci nic na tym;
Czyjkolwiek naprzód los wynidzie⁵⁸⁵, wsiadaj,
Wieczny wygnać, ani więc odkładaj⁵⁸⁶.

*Pieśń XII*⁵⁸⁷⁵⁸⁸

Nie masz, i po drugi raz nie masz wątpliwości,
Żeby cnota miała być kiedy bez zazdrości:

⁵⁷²towarzysz — tu: żona; zob. też: Ks. 2, *Pieśń VI*, w. 11. [przypis redakcyjny]

⁵⁷³Ks. 2, *Pieśń XI* — pieśń jest parafrazą ody Horacego (*Carmina* II 3) noszącej tytuł *Ad Dellium* (*Do Delliusza*). [przypis redakcyjny]

⁵⁷⁴W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁵⁷⁵stateczny (starop.) — stały, zrównoważony. [przypis redakcyjny]

⁵⁷⁶góry wylatać — wylatywać w górę; przen.: pysznić się. [przypis redakcyjny]

⁵⁷⁷imie (starop. tu forma 3 os. lp: imię) — zacząć. [przypis redakcyjny]

⁵⁷⁸frasowliwy — frasobliwy, pełen trosk. [przypis redakcyjny]

⁵⁷⁹przezorny (daw.) — przezroczy. [przypis redakcyjny]

⁵⁸⁰przyspieje (daw.) — przybywa. [przypis redakcyjny]

⁵⁸¹postąpić z włości — tu: ustąpić, porzucić swoją własność. [przypis redakcyjny]

⁵⁸²zebranie — tu: zbiory. [przypis redakcyjny]

⁵⁸³osiędzie (tu: daw. forma 3 os. lp cz. przysz.: osiedzie) — osiąść. [przypis redakcyjny]

⁵⁸⁴zacny — tu: wysoko urodzony. [przypis redakcyjny]

⁵⁸⁵czyjkolwiek naprzód los wynidzie — czyjkolwiek los najpierw padnie. [przypis redakcyjny]

⁵⁸⁶odkładać — zwlekać. [przypis redakcyjny]

⁵⁸⁷Ks. 1, *Pieśń XII* — pierwodruk pieśni pt. *O statecznym szluzie R[zechy] P[ospolitej]* w zbiorze *Pieśni trzy* (1580). [przypis redakcyjny]

⁵⁸⁸W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

Jako cień nieodstępny ciała naszladuje⁵⁸⁹,
Tak za cnotą w też tropy zazdrość postępuje.

Nie może jej blasku znieść ani pojąć w oczy,
Boleje, że kto przed nią kiedy wysszej skoczy;
A iż bacz po sobie⁵⁹⁰, że się wspinać próżno,
Tego ludziom uwłóczy⁵⁹¹, w czym jest od nich różno⁵⁹².

Ale człowiek, który swe Pospolitej Rzeczy
Służby oddał, tej krzywdy nie ma mieć na pieczy⁵⁹³;
Dostę na tym, kiedy praw⁵⁹⁴, ani niesie wady;
Niechaj drugi boleje, niech się spuka jady⁵⁹⁵.

Cnota (tak jest bogata) nie może wziąć szkody⁵⁹⁶
Ani się też ogląda na ludzkie nagrody;
Sama ona nagrodą i płacą jest sobie
I krom nabytych przypraw⁵⁹⁷ świetna w swej ozdobie.

A jeśli komu droga otwarta do nieba,
Tym, co służą ojczyźnie. Wątpić nie potrzeba,
Że co im zazdrość ujmie, Bóg nagradzać będzie,
A cnota kiedykolwiek miejsce swe osiedzie⁵⁹⁸.

*Pieśń XIII*⁵⁹⁹⁶⁰⁰

Panu dzięki oddawajmy,
Jego łaskę wspominajmy,
Który hardym miesza rzeczy,
A skromne ma na swej pieczy.

On hardy, nieunoszony⁶⁰¹,
On tyran północnej strony⁶⁰²,
Któremu, jako sam mniema,
Świat tak wielki równia nie ma,

Car moskiewski plac mężnemu
Puścił⁶⁰³ królowi polskiemu⁶⁰⁴;
Nie oparł się aż o lody
Niepławnej⁶⁰⁵ północnej wody.

⁵⁸⁹cień (...) ciała naszladuje — cień idzie za ciałem, jest ściśle związany z ciałem. [przypis redakcyjny]

⁵⁹⁰baczy po sobie (daw.) — patrząc na siebie, zdaje sobie sprawę. [przypis redakcyjny]

⁵⁹¹uwłóczyć (daw.) — odmówić. [przypis redakcyjny]

⁵⁹²jest od nich różno (daw.) — różni się od nich; różno: różne. [przypis redakcyjny]

⁵⁹³tej krzywdy nie ma mieć na pieczy (starop.) — ma nie dbać, nie troszczyć się o tę krzywdę. [przypis redakcyjny]

⁵⁹⁴praw (daw.) — prawy, niewinny. [przypis redakcyjny]

⁵⁹⁵niech się spuka jady (starop.) — niech pęknie od jądów (tj. ze złości). [przypis redakcyjny]

⁵⁹⁶wziąć szkody (starop.) — ponieść szkody. [przypis redakcyjny]

⁵⁹⁷przyprawa (starop.) — ozdoba. [przypis redakcyjny]

⁵⁹⁸miejsce swe osiedzie (starop.) — zajmie godne siebie (czy: należne sobie) miejsce. [przypis redakcyjny]

⁵⁹⁹Ks. 2, Pieśń XIII — pierwodruk pieśni pt. *O wzięciu Połocka* w zbiorze *Pieśni trzy* (1580). Napisana po rozejmie polsko-rosyjskim w Jamie Zapolskim 15 stycznia 1582. [przypis redakcyjny]

⁶⁰⁰W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁶⁰¹nieunoszony — nieobłaskawiony, niepokorny. [przypis redakcyjny]

⁶⁰²tyran północnej strony — Iwan Groźny. [przypis redakcyjny]

⁶⁰³plac (...) / Puścił — ustąpił miejsca. [przypis redakcyjny]

⁶⁰⁴królowi polskiemu — chodzi o Stefana Batorego. [przypis redakcyjny]

⁶⁰⁵niepławny — nie nadający się do żeglugi. [przypis redakcyjny]

Granic i zamków budownych⁶⁰⁶
Odbieżał, i miast warownych;
Płatna to, kiedy o duszę⁶⁰⁷,
I sam go obmówić⁶⁰⁸ muszę.

Obróć swój koń prędkonogi,
Nieścigniony care⁶⁰⁹ drogi.
Chcesz być groźnym, a uciekasz;
Jesliś płochy⁶¹⁰, hardzie nie każ⁶¹¹.

Teraz był czas porokować⁶¹²,
Komu szłyk naprzód zdejmować⁶¹³;
Teraz sie było dowiadać,
Kto ma naprzód z konia spadać.

Bóg pomóż, królu jedyny
Szerokiej polskiej krainy;
Umiesz ty hardym dogodzić
Ani sie im dasz rozwodzić⁶¹⁴.

Zdjąłeś maszkarcę⁶¹⁵ butnemu
Tyranowi moskiewskiemu;
Okazałeś, że nie kasa,
Chocia to⁶¹⁶ porożem⁶¹⁷ wstrząsa.

W zamcech nadzieję pokładał,
Ale i tych prędko stradał.
Nie przyszło mu do odsieczy;
Głowy ostrzec⁶¹⁸ bardziej k rzeczy⁶¹⁹.

Znowu tedy, skąd był wyszedł,
W ręce polskie Połock przyszedł,
Za powodem szczęśliwego
Stefana, króla polskiego.

Nie pomogły kule częste,
Zręby⁶²⁰ mocne, baszty gęste:
Puściły żelazne brony⁶²¹.
A ty, królu niezmężony,

⁶⁰⁶*budowny* (starop.) — okazały, pięknie zbudowany. [przypis redakcyjny]

⁶⁰⁷*Płatna to, kiedy o duszę* — opłaca się, warto (to zrobić), gdy chodzi o duszę (tj. o życie). [przypis redakcyjny]

⁶⁰⁸*obmówić** (starop.) — usprawiedliwić. [przypis redakcyjny]

⁶⁰⁹*care* — carze (forma rzadka, może celowy rusycyzm); nieraz uważano to za pomyłkę druku. [przypis redakcyjny]

⁶¹⁰*płochy* — płochliwy, bojaźliwy. [przypis redakcyjny]

⁶¹¹*hardzie nie każ* — nie zachowuj się (a. nie wypowiadaj się, por. kazać: mówić) hardo (tj. wyniośle, butnie). [przypis redakcyjny]

⁶¹²*porokować* — podyskutować, porozmawiać (tak w wyd. *Pieśni trzech*; w pierwodruku *Pieśni*: prorokować). [przypis redakcyjny]

⁶¹³*szłyk* — wysoka futrzana czapka, szpiczasto zakończona; znaczenie wersetu: kto powinien się pierwszy klaniać (aluzja do niezdecydowania w rokowaniach pokojowych). [przypis redakcyjny]

⁶¹⁴*rozwodzić* — tu: rozprzestrzeniać się, panoszyć. [przypis redakcyjny]

⁶¹⁵*maszkara* (daw.) — maska. [przypis redakcyjny]

⁶¹⁶*chocia to* (starop.) — mimo że. [przypis redakcyjny]

⁶¹⁷*poroże* — rogi. [przypis redakcyjny]

⁶¹⁸*głowy ostrzec* — uchronić głowę. [przypis redakcyjny]

⁶¹⁹*k rzeczy* (starop.) — odpowiednio (do rzeczy), słusznie. [przypis redakcyjny]

⁶²⁰*zręby* — szaniec. [przypis redakcyjny]

⁶²¹*brona* (daw.) — brama. [przypis redakcyjny]

Nie tylko zamki budowne
I twierdze bierzesz warowne,
Ale co chwalniejsza⁶²² w tobie,
Jesteś silen i sam sobie⁶²³.

Nie puściłeś wódz gniewowi,
Łaskęś nieprzyjacielowi
Uczylił; masz i dzielnością,
Masz już nadeń⁶²⁴ i ludzkością.

Zdrów bądź, królu niezwalczony.
Ciebie moje wdzięczne strony⁶²⁵
Nie zmilczą między sławnymi
Bohaterzy walecznymi.

*Pieśń XIV*⁶²⁶⁶²⁷

Wy, którzy Pospolitą Rzeczą władacie,
A ludzką sprawiedliwość⁶²⁸ w rękę trzymacie;
Wy, mówię, którym ludzi paść poruczono
I zwierzchności nad stadem Bożym powierzono,

Miejcie to przed oczyma zawsze swojemi,
Żeście miejsca zasiedli Boże na ziemi,
Z którego macie nie tak swe własne rzeczy
Jako wszytek ludzki mieć rodzaj na pieczy.

A wam więc nad mniejszemi zwierzchność jest dana,
Ale i sami macie nad sobą Pana,
Któremu kiedykolwiek z spraw swych uczynić
Poczet macie; trudnoż tam krzywemu wynić.

Nie bierze ten Pan darów ani się pyta,
Jeśli kto chłop czyli się grofem⁶²⁹ poczyta;
W siermiędze⁶³⁰ li go widzi, w złotych li głowach⁶³¹,
Jeśli namniej przewinił, być mu w okowach.

Więc ja podobno⁶³² z mniejszym niebezpieczeństwem
Grzeszę, bo sam się tracę swym wszeteczeństwem⁶³³;
Przełożonych występki miasta zgubiły
I szerokie do gruntu carstwa zniszczyły.

⁶²²co chwalniejsza — co bardziej godne pochwały. [przypis redakcyjny]

⁶²³Jesteś silen i sam sobie — i sam nad sobą panujesz. [przypis redakcyjny]

⁶²⁴masz (...) nadeń — przewyższasz go. [przypis redakcyjny]

⁶²⁵strony — struny. [przypis redakcyjny]

⁶²⁶Ks. 2, Pieśń XIV — pieśń ta pojawia się również w *Odprawie posłów greckich* jako chór drugi. [przypis redakcyjny]

⁶²⁷W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁶²⁸ludzka sprawiedliwość — sprawiedliwość wobec ludzi. [przypis redakcyjny]

⁶²⁹grof — grafi, hrabia. [przypis redakcyjny]

⁶³⁰siermięga — ubranie chłopskie. [przypis redakcyjny]

⁶³¹złoty (...) głowach — złotogłowach; złotogłów: kosztowna tkanina przetykana złotymi nićmi. [przypis redakcyjny]

⁶³²podobno (daw.) — zapewne. [przypis redakcyjny]

⁶³³wszeteczeństwo (daw.) — bezwstyd, nieprzyzwoitość, występki. [przypis redakcyjny]

*Pieśń XV*⁶³⁴⁶³⁵

Nie zawsze Apollo⁶³⁶ strzela,
Ale łuk z lutnią podziela;
Nie zawsze Mars⁶³⁷ hufy wodzi,
Czasem też pod sieć ugodzi⁶³⁸.

Nie zawsze grad z góry leci
Albo burza niebo szpeci;
Chmury czarne wiatr wojuje,
A pogoda następuje.

Takżeć słusze⁶³⁹ człowiekowi
Odejmać się frasunkowi⁶⁴⁰,
A jako niewdzięczne⁶⁴¹ brzemie
Uderzyć troski o ziemię⁶⁴².

Cokolwiek raz przeminęło,
Niewrócony koniec wzięło,
A przyszedł czas Bóg ma w mocy,
Pogrążony w twardej nocy⁶⁴³.

Dosyć na rozum człowieczy
Dzień dzisiejszy mieć na pieczy;
Ostatek na Boga wkładaj⁶⁴⁴,
A dobrze żyć nie odkładaj.

Żyj dobrze, nie odkładając;
Bo dalszych czasów czekając,
Niepodobnym obyczajem⁶⁴⁵,
Nie począwszy żyć, przestajem.

⁶³⁴Ks. 2, Pieśń XV — motywy z licznych utworów Horacego (Carmina I 7, I 11, II 9, II 10, II 16, III 8, III 29, epod 13). [przypis redakcyjny]

⁶³⁵W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁶³⁶Apollo — w mit. gr. syn Zeusa i Latony, czasami utożsamiany z bogiem słońca Heliosem; był bogiem muzyki, poezji, łucznictwa, prorocत्व i sztuki lekarskiej. [przypis redakcyjny]

⁶³⁷Mars — w mit. rzym. bóg wojny. [przypis redakcyjny]

⁶³⁸Czasem (...) *pod sieć ugodzi* — aluzja do mitologicznej opowieści o tym, jak Wulkan (gr. Hefajstos) zarzucił sieć na kochających się Marsa (gr. Aresa) i Wenus (gr. Afrodytę), i zawstydził ich przed innymi bogami. [przypis redakcyjny]

⁶³⁹słusze (starop.) — jest rzeczą słuszną, przystoi. [przypis redakcyjny]

⁶⁴⁰odejmać się *frasunkowi* — uwolnić się od frasunku. [przypis redakcyjny]

⁶⁴¹niewdzięczny* — niemiły (por. dzisiejsze wyrażenie: niewdzięczne zadanie). [przypis redakcyjny]

⁶⁴²Uderzyć (...) *o ziemię* — porzucić. [przypis redakcyjny]

⁶⁴³*w twardej nocy* — w niedostępnej ciemności, tajemnicy (znaczenie wyrażenia nie do końca jasne). [przypis redakcyjny]

⁶⁴⁴*na Boga wkładaj* — powierzaj Bogu. [przypis redakcyjny]

⁶⁴⁵Niepodobnym obyczajem — w sposób niemożliwy do pojęcia. [przypis redakcyjny]

*Pieśń XVI*⁶⁴⁶⁶⁴⁷

Nic po tych zbytnich potrawach, nic po tym
Śrebrze na służbie⁶⁴⁸ i obiciu złotym;
Nam k woli⁶⁴⁹, kędy róża pozno kwitnie
Nie szukaj zbytnie⁶⁵⁰.

Dobra-ć i miętka⁶⁵¹, co ją najdzie wszędzie⁶⁵²;
A kiedy równe⁶⁵³ towarzystwo siędzie,
Prędka dobra myśl, a tym jeszcze chutniej⁶⁵⁴,
Gdy nie bez lutniej.

Lutnia — wódz tańców i pieśni uczonych,
Lutnia — ochłoda myśli utrapionych:
Ta serce miękczy swym głosem przyjemnym
Bogom podziemnym⁶⁵⁵.

*Pieśń XVII*⁶⁵⁶

Niegodzien tego ten świat zawikłany,
Aby miał na nim rozumem nadany⁶⁵⁷
Człowiek polegać, a swe szczęśliwości
Sadzić na jego płoczej odmienności⁶⁵⁸.

Co ma ten żywot, na co by bezpiecznie
Człowiek mógł kazać⁶⁵⁹? Niedługo koniecznie⁶⁶⁰
Doniesie czasę⁶⁶¹ pachołek do gęby,
A przedsię i w tym straci czasem zęby⁶⁶².

Morze nie stoi nigdy, zawsze płynie:
Teraz kędzierze⁶⁶³ nastrzępi, w godzinie

⁶⁴⁶Ks. 2, *Pieśń XVI* — w pieśni pojawia się wiele motywów z utworów Horacego (*Carmina* I 32, I 38).
[przypis redakcyjny]

⁶⁴⁷W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁶⁴⁸*na służbie* — w miejscu, gdzie się przechowuje naczynia stołowe. [przypis redakcyjny]

⁶⁴⁹*nam k woli* (starop.) — dla nas. [przypis redakcyjny]

⁶⁵⁰*zbytnie* (starop.) — zbytnio; bardzo. [przypis redakcyjny]

⁶⁵¹*miętka* — zdr. od: mięta. [przypis redakcyjny]

⁶⁵²*co ją najdzie wszędzie* — którą można wszędzie znaleźć. [przypis edytorski]

⁶⁵³*równe* — dobrane. [przypis redakcyjny]

⁶⁵⁴*chutniej* — chętniej, bardziej ochoczo (por. *chuć*). [przypis redakcyjny]

⁶⁵⁵*serce miękczy (...) Bogom podziemnym* — aluzja do postaci Orfeusza, który potrafił poruszyć za pomocą swej muzyki Furie („jędze”), a nawet rzeczy nieożywione. Kiedy zmarła jego żona Eurydyka, udał się do podziemi i tak oczarował Plutona, że uwolnił on Eurydykę pod warunkiem, że Orfeusz nie odwróci się, dopóki nie wyjdą na ziemię. Kiedy już mieli postawić swe stopy na ziemi, Orfeusz odwrócił się i Eurydyka natychmiast zniknęła. Ogromny żal Orfeusza po powtórnej stracie żony tak rozwścieczył trackie kobiety, że w czasie jednej z orgii z okazji bachanaliów rozerwały go na strzępy; zob. też: Ks. 1, *Pieśń XXI*, Ks. 2, *Pieśń II* oraz Ks. 2, *Pieśń VI*. [przypis redakcyjny]

⁶⁵⁶W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁶⁵⁷*nadany* (starop.) — obdarzony. [przypis redakcyjny]

⁶⁵⁸*płocza odmiennosc* — niespokojna zmienność. [przypis redakcyjny]

⁶⁵⁹*na co by bezpiecznie (...) mógł kazać* — na czym mógłby polegać bez zastrzeżeń. [przypis redakcyjny]

⁶⁶⁰*koniecznie* — zaprawdę. [przypis redakcyjny]

⁶⁶¹*czasza* (daw.) — płaski, ozdobny kielich. [przypis redakcyjny]

⁶⁶²*Doniesie czasę...* — aluzja do przysłówia gr., mającego też rzym. i pol. odpowiedniki, mówiącego, że wiele rzeczy leży między ustami a brzegiem pucharu. [przypis redakcyjny]

⁶⁶³*kędzierze* (starop.) — kędziory, do których porównano fale morskie. [przypis redakcyjny]

Dnem wzgórz stanie, a ogromne wały⁶⁶⁴
Wysokich będą obłoków sięgały.

Cnota mój kompas⁶⁶⁵, który nie w pół nocy,
Ale w pół zbytków bije. Niech się smoczy
I wszystko bydło Proteowe⁶⁶⁶ jeży,
Łódź moja przedsię swym pędem pobieży.

*Pieśń XVIII*⁶⁶⁷⁶⁶⁸

Ucieszna⁶⁶⁹ lutni, w której słodkie strony⁶⁷⁰
Bijąc, Amfijon⁶⁷¹ kamień rozproszony
Zwabił na kupę, a z chętnej opoki
Wstał mur szeroki.

Niemowna⁶⁷² przedtym ani ulubiona,
Dziś na wszytek świat wielce zalecona⁶⁷³,
Zaśpiewaj, co by trudnej⁶⁷⁴ Bogumiły
Uszy lubiły.

Która jakoby źróbek⁶⁷⁵ niełapany
Ani pasterzką ręką ugłaskany
Ucieka w pole, a pędem człowieka
Mija z daleka.

Ty umiesz tygry, umiesz lasy wodzić
I bieg pochoptym⁶⁷⁶ strumieniom zagrozić;
Tobie ustąpił stróż nieokrócony⁶⁷⁷
Piekłnej brony⁶⁷⁸,

Cerber⁶⁷⁹, chocia mu wściekły łeb nakrywa
Sto srogich węzów, a para smrodliwa
I sprosna piana ciecze miedzy zęby
Z trojaki⁶⁸⁰ gęby.

⁶⁶⁴wał (starop.) — fala. [przypis redakcyjny]

⁶⁶⁵kompas — tu: zegar (kompasem nazywano wówczas zegar słoneczny). [przypis redakcyjny]

⁶⁶⁶bydło Proteowe — być może chodzi o foki Okeanosa, których pasterzem był Proteus (*Odyseja*, ks. IV).

[przypis redakcyjny]

⁶⁶⁷Ks. 2, *Pieśń XVIII* — pieśń jest parafrazą ody Horacego (*Carmina* III 11) noszącej tytuł *Ad Mercurium* (*Do Merkuriusza*). [przypis redakcyjny]

⁶⁶⁸W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁶⁶⁹ucieszny (daw.) — przynoszący radość. [przypis redakcyjny]

⁶⁷⁰strony (daw.) — struny. [przypis redakcyjny]

⁶⁷¹Amfijon — Amfion: w mit. gr. muzyk, który potrafił za pomocą dźwięku liry przenosić kamienie używane do budowania murów Teb, w których panował; zob. też Ks. 1, *Pieśń XXI*. [przypis redakcyjny]

⁶⁷²niemowny (daw.) — niemy. [przypis redakcyjny]

⁶⁷³zalecony (daw.) — sławny. [przypis redakcyjny]

⁶⁷⁴trudny — tu: nieprzystępny. [przypis redakcyjny]

⁶⁷⁵źróbek — źrebak (obecnie gwarowe: źróbek). [przypis redakcyjny]

⁶⁷⁶pochoptny (daw.) — prędki, wartki. [przypis redakcyjny]

⁶⁷⁷nieokrócony (starop.) — nie dający się zjednać. [przypis redakcyjny]

⁶⁷⁸brona (daw.) — brama; zob. też: Ks. 2, *Pieśń XIII*, w. 43. [przypis redakcyjny]

⁶⁷⁹Tobie ustąpił stróż (...) / *Piekłnej brony*, / *Cerber* — aluzja do historii Orfeusza, który wybrał się do Hadesu śladem swej zmarłej żony Eurydyki; zob. też objaśnienia do *Pieśni XXI*, Ks. 1. [przypis redakcyjny]

⁶⁸⁰trojaki — potrójny. [przypis redakcyjny]

Biedny Iksyjon, Tytyjus⁶⁸¹ zmiękczoney⁶⁸²,
Rozśmiał się nie chcąc; i dzban osuszony
Stał chwilę, za czym⁶⁸³ cieszył twój rym drogi
Dziewki niebogi⁶⁸⁴.

Niech Bogumiła srogość jadowitą
Złych panien słyszy i wody niesytą
Banię bezdenną, i pomstę nieskorą,
Którą źli biorą

Na drugim świecie. Bo co, prze żywego
Boga, już mogły uczynić gorszego?
Pomordowały, jędze niecnotliwe,
Mężę właściwe⁶⁸⁵.

Jedna z nich, wierna łożu małżeńskiemu⁶⁸⁶,
Przeciwko ojcu krzywoprzysiężnemu
Zacnie skłamała: panna czci⁶⁸⁷ bez końca
Pod kręgiem słońca.

Która: «Wstań — rzekła — wstań, mężu, by wieczny
Sen⁶⁸⁸ na cię nie padł, skądś ty bezpieczny⁶⁸⁹;
Schroń się przed ojcem i przed bezecnymi
Siostrami zlemi,

Które jak lwice z głodu nieżnośnego
Wpadwszy na stado, każda morzy⁶⁹⁰ swego;
Ja, litościwsza, ani cię chcę tykać,
Ani zamykać.

Mnie niechaj ojciec trzyma w pęcie srogim,
Żem lutość miała nad mężem ubogim;
Mnie niechaj zaśle⁶⁹¹ w pogańskie narody
Przez morskie wody.

Idź, gdzie cię nogi i wiatry powiodą,
Za tą życzliwej ćmy⁶⁹² nocnej pogodą⁶⁹³;
Idź zdrów, a skargę na mogiłę smętną
Włóż więc pamiętną⁶⁹⁴».

⁶⁸¹Iksyjon, Tytyjus — Iksjon za znieważenie Junony został wtrącony do Tartaru, gdzie cierpi męki przywiązany do koła ognistego; Totyos, mityczny olbrzym, prześladowca Latony, pokonany przez jej dzieci, Apollina i Dianę odbywa okrutną karę w Hadesie: dwa sępy wyżerają mu wątrobę, która wciąż odrasta. [przypis redakcyjny]

⁶⁸²zmiękczoney — czujący ulgę, rozbrojony. [przypis redakcyjny]

⁶⁸³za czym — następnie. [przypis redakcyjny]

⁶⁸⁴dzban — w którym nosiły wodę Danaidy (Dziewki niebogi) skazane za zabicie mężów (zob. w. 31–32) na wieczne napełnianie beczki bez dna (czyli bani bezdennej z w. 27); w mit. gr. Danaidy czerpały wodę za pomocą sit. [przypis redakcyjny]

⁶⁸⁵właściwy — tu: własny. [przypis redakcyjny]

⁶⁸⁶Jedna (...) wierna łożu małżeńskiemu — tylko jedna z Danaid, Hypermnestra, oszczędziła męża, Lynkeusa. [przypis redakcyjny]

⁶⁸⁷panna czci — panna posiadająca cześć. [przypis redakcyjny]

⁶⁸⁸wieczny sen — śmierć. [przypis redakcyjny]

⁶⁸⁹skądś ty bezpieczny — stąd, skąd nie spodziewasz się niebezpieczeństwa. [przypis redakcyjny]

⁶⁹⁰morzyć — mordować. [przypis redakcyjny]

⁶⁹¹zaśle — wyśle. [przypis redakcyjny]

⁶⁹²ćma (daw.) — ciemność. [przypis redakcyjny]

⁶⁹³pogoda — tu: odpowiednia pora. [przypis redakcyjny]

⁶⁹⁴Włóż (...) pamiętną — umieść na dowód pamięci. [przypis redakcyjny]

*Pieśń XIX*⁶⁹⁵

Jest kto, co by wzgardziwszy te doczesne rzeczy
Chciał ze mną dobrą tylko sławę mieć na pieczy,
A starać się, ponieważ musi zniszczyć ciało,
Aby imię przynamniej po nas tu zostało?

I szkoda zwać człowiekiem, kto bydlęce⁶⁹⁶ żyje,
Tkając⁶⁹⁷, lejąc w się wszystko, póki zstawa⁶⁹⁸ szyje;
Nie chciał nas Bóg położyć równo z bestyjami:
Dał nam rozum, dał mowę, a nikomu z nami.

Przeto chciejmy wziąć przed się⁶⁹⁹ myśli godne siebie,
Myśli ważne na ziemi, myśli ważne w niebie;
Służmy pocziwej⁷⁰⁰ sławie, a jako kto może,
Niech ku pożytku dobra spólnego pomoże.

Komu dowcipu⁷⁰¹ równo z wymową⁷⁰² dostaje,
Niech szczepi między ludźmi dobre obyczaje;
Niechaj czyni porządek, rozterkom zabiega⁷⁰³,
Praw ojczystych i pięknej swobody przestrzega.

A ty, coć Bóg dał siłę i serce⁷⁰⁴ po temu,
Uderz się⁷⁰⁵ z poganinem, jako słusze⁷⁰⁶ cnemu;
Prostak⁷⁰⁷ to, który wojsko z wielkości szacuje:
Zwycięstwo liczby nie chce, męstwa potrzebuje.

Śmiałem wszędy równo, a o wolność miłą
Godzi się oprzeć⁷⁰⁸ by więc i ostatnią siłą;
Nie przegra, kto frymarczy na sławę żywotem⁷⁰⁹,
Azaby go lepiej dał⁷¹⁰ w cieniu darmo potem?

⁶⁹⁵W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁶⁹⁶bydlęce (starop.) — jak bydło (bydlęco, po bydlecmu). [przypis redakcyjny]

⁶⁹⁷tkać (daw.) — wpychać. [przypis redakcyjny]

⁶⁹⁸zstawa (starop.) — starcza. [przypis redakcyjny]

⁶⁹⁹wziąć przed się (starop.) — rozważyć. [przypis redakcyjny]

⁷⁰⁰pocziwy (starop.) — szlachetny (godny czci), dobry. [przypis redakcyjny]

⁷⁰¹dowcip (daw.) — rozum, inteligencja, talent. [przypis redakcyjny]

⁷⁰²wymowa — tu: krasomówstwo, umiejętność przemawiania. [przypis redakcyjny]

⁷⁰³rozterkom zabiega — zapobiega sporom, waśniom. [przypis redakcyjny]

⁷⁰⁴serce — tu: odwaga. [przypis redakcyjny]

⁷⁰⁵uderz się — zderz się, stań do walki. [przypis redakcyjny]

⁷⁰⁶słusze (starop.) — jest rzeczą słuszną, przystoi; zob. też: Ks. 2, *Pieśń XV*, w. 9. [przypis redakcyjny]

⁷⁰⁷prostak — głupiec. [przypis redakcyjny]

⁷⁰⁸o wolność (...) się oprzeć — walczyć w obronie wolności. [przypis redakcyjny]

⁷⁰⁹fymarczy na sławę żywotem — wymienia żywot na sławę (fymarczyć nie ma tu dzisiejszego pejoratywnego znaczenia). [przypis redakcyjny]

⁷¹⁰dać [żywot] — umrzeć. [przypis redakcyjny]

Pieśń XX⁷¹¹⁷¹²

Jaką, rozumiesz, zazdrość zjednałeś sobie,
Zacny biskupie, w mojej małej osobie⁷¹³,
Żeś mię z domu wyciągnął w te dalsze strony
Od małych dziełek i od teskliwej⁷¹⁴ żony?

Nie myślić ona o tym, że ja przy tobie
Głowy nie ufrasuję by namniej sobie;
Że w twym pałacu mieszkam, że przy twym boku
Siadam; koń mój, sługa mój na twym obroku⁷¹⁵.

Rychlej, niesposobnego⁷¹⁶ będąc świadom
Zdrowia mego, frasuje swe serce doma,
Żebych jakiej choroby nagłej nie użył⁷¹⁷,
Nie mając, kto by mi w tym jej sercem⁷¹⁸ służył.

Ciężar także domowy, społeczny nama⁷¹⁹,
Teraz w mej niebytności musi nieść sama,
Strzegąc w domu porządku, warując⁷²⁰ szkody,
Dziełek lichych⁷²¹ pilnując, zakładów zgody⁷²².

Któż wie, jeśli i tego przed sie nie bierze⁷²³
(Acz wątpić nie potrzeba o mojej wierze),
Że na świecie rodzą się takowe zioła,
Których smak pamięć domu wygladza zgoła⁷²⁴;

Że taka jest muzyka i takie strony⁷²⁵,
Których człowiek słuchając, już ani żony,
Ani dziełek nawiedzi⁷²⁶, ale w niewoli
Pod pany sromotnymi⁷²⁷ wiecznie trwać woli.

To i czego jest więcej, zawsze w miłości
Serca trapi, chocia też zstawa⁷²⁸ ufności;
A ty nie bądź przyczyną, biskupie drogi,
Niczyjej, lubo słusznej, lub płonej⁷²⁹ trwogi.

⁷¹¹Ks. 2, Pieśń XX — poeta przebywający na dworze biskupa Piotra Myszkowskiego wyraża swoją tęsknotę za żoną. W pieśni tej widoczny jest duży wpływ elegii Propercjusza poświęconych rozłące ukochanych z powodu podróży. [przypis redakcyjny]

⁷¹²W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁷¹³zazdrość zjednałeś (...) w mojej małej osobie — spowodowałeś zazdrość (u żony) o moją skromną osobę. [przypis redakcyjny]

⁷¹⁴teskliwy (starop.) — smutny; tęskniący. [przypis redakcyjny]

⁷¹⁵na twym obroku — na twym utrzymaniu; obrok: pokarm dla koni. [przypis redakcyjny]

⁷¹⁶niesposobny — słaby. [przypis redakcyjny]

⁷¹⁷użyć — doznać. [przypis redakcyjny]

⁷¹⁸jej sercem — z takim sercem, jak ona. [przypis redakcyjny]

⁷¹⁹społeczny nama (starop.) — wspólny nam. [przypis redakcyjny]

⁷²⁰warując — strzegąc się. [przypis redakcyjny]

⁷²¹liczy (daw.) — słaby, drobny. [przypis redakcyjny]

⁷²²zakładów zgody — rękojmi („zakładników”) zgody (małżeńskiej). [przypis redakcyjny]

⁷²³przed sie nie bierze — nie rozważa. [przypis redakcyjny]

⁷²⁴takowe zioła, / Których smak pamięć domu wygladza — prawdopodobnie aluzja do przygody towarzyszy Odyseusza, który spożywszy lotos stracili pamięć i nie chcieli wracać do ojczyzny; wygladzać pamięć: zacierać. [przypis redakcyjny]

⁷²⁵strony (daw.) — struny. [przypis redakcyjny]

⁷²⁶nawiedzić (daw.) — odwiedzić. [przypis redakcyjny]

⁷²⁷sromotny (daw.) — bezwstydnym, przynoszący hańbę. [przypis redakcyjny]

⁷²⁸zstawa (strop.) — nie brak. [przypis redakcyjny]

⁷²⁹płony (starop.) — bezpodstawny. [przypis redakcyjny]

Ale złóż, jakoś rozwiódł, bo acz oboje
Twój urząd niesie⁷³⁰, wszakże wyroki twoje
Na ludzkiej chęci wiszą⁷³¹: i ja, i ona
Nie pragniewa do śmierci być rozdzielona⁷³².

*Pieśń XXI*⁷³³⁷³⁴

Srogie łańcuchy na swym sercu czuję;
Lecz to szczęściem szacuję⁷³⁵,
Żem jest tak pięknym sidłem ułowany;
Wesoło żywę⁷³⁶, w trosce położony,
A w tym swoim wzdychaniu
Mam rozkosz⁷³⁷ przeciw⁷³⁸ ludzkiemu mniemaniu,
Oczy dziwnej piękności,
W których sie wszytki znajdują wdzięczności⁷³⁹.
Dzień to błogosławiony,
Kiedym ja waszym sidłem upleciony⁷⁴⁰.

*Pieśń XXII*⁷⁴¹⁷⁴²

Proszę, jeśli sie z tobą co śpiewało,
Co by i ten rok, i dalej trwać miało,
Powiedz słowieński rym, o wielostrona⁷⁴³
Lutni złocona,

Mytyleńskiego mieszkańca⁷⁴⁴ przed laty
Zabawo, który, choć w boju zębaty⁷⁴⁵,
Przedsię śród mieczów lub też nawę w biegu
Przybił do brzegu.

Muzy parnaskie i należęc wina⁷⁴⁶,
I Afrodytę, i z nią jejże syna⁷⁴⁷
I Lyka⁷⁴⁸ z czarnym włosom i czarnema
Śpiewał oczema,

⁷³⁰oboje / Twój urząd niesie — obie (te sprawy) należą do twojego urzędu. [przypis redakcyjny]

⁷³¹Na ludzkiej chęci wiszą — zależą od ludzkiej chęci. [przypis redakcyjny]

⁷³²pragniewa (...) rozdzielona — pragniemy, rozdzieleni (starop. liczba podwójna). [przypis redakcyjny]

⁷³³Ks. 2, Pieśń XXI — w pieśni pojawiają się liczne motywy z poezji Francesca Petrarki. [przypis redakcyjny]

⁷³⁴W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁷³⁵szczęściem szacuję — uważam za szczęście. [przypis redakcyjny]

⁷³⁶żywę (starop. forma 1 os. lp.) — żyję. [przypis redakcyjny]

⁷³⁷rozkosz* (starop.) — przyjemność, zadowolenie (znaczenie nieco inne niż obecnie). [przypis redakcyjny]

⁷³⁸przeciw — wbrew. [przypis redakcyjny]

⁷³⁹wdzięczności — tu: wdzięki. [przypis redakcyjny]

⁷⁴⁰upleciony — schwytyany, opleciony. [przypis redakcyjny]

⁷⁴¹Ks. 2, Pieśń XXII — pieśń jest parafrazą ody Horacego (Carmina I 32) noszącej tytuł *Ad lyram (Do liry)*. [przypis redakcyjny]

⁷⁴²W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁷⁴³wielostrona — wielostronna. [przypis redakcyjny]

⁷⁴⁴Mytyleński mieszkaniec — chodzi o Alkajosa z Mytyleny, poetę gr. żyjącego w VII w. p.n.e. [przypis redakcyjny]

⁷⁴⁵zębaty — zaciekły. [przypis redakcyjny]

⁷⁴⁶należęca wina — Bachus (mityczny wynalazca i bóg wina). [przypis redakcyjny]

⁷⁴⁷jejże syna — synem Afrodyty był Amor. [przypis redakcyjny]

⁷⁴⁸Lyk — Lycus, chłopiec, którego urodę i wdzięki opiewał Alkajos. [przypis redakcyjny]

O czci Febowa⁷⁴⁹ i stołów złożonych
Kraso niebieskich, o myśli strapionych
Wdzięczna ochłodo⁷⁵⁰, i mnie sprzyjażliwam⁷⁵¹
Bądź, gdy cię wzywam!

*Pieśń XXIII*⁷⁵²

Nie zawždy, piękna Zofija,
Róża kwitnie i lelija;
Nie zawždy człek będzie młody
Ani tej, co dziś, urody.

Czas ucieka jak woda,
A przy nim leci Pogoda⁷⁵³
Zebrawszy włosy na czoło:
Stąd jej łapaj, bo w tył goło.

Zima bywszy zejdzie snadnie⁷⁵⁴,
Nam, gdy śniegiem włos przypadnie,
Już wiosna, już lato minie,
A ten z głowy mróz nie zginie.

*Pieśń XXIV*⁷⁵⁵⁷⁵⁶

Niezwykłym i nie leda⁷⁵⁷ piórem opatrzoney
Polecę precz, poeta, ze dwojej⁷⁵⁸ złożony
Natury: ani ja już przebywać na ziemi
Więcej będę, a więtszy nad zazdrość, ludnemi

Miasty wzgardzę. On, w równym szczęściu urodzony,
On ja, jako mię zowiesz, wielce ulubiony
Mój Myszkowski⁷⁵⁹, nie umrę ani mię czarnemi
Styks⁷⁶⁰ niewesoła zamknie odnogami swemi.

Już mi skóra chropawa padnie⁷⁶¹ na goleni,
Już mi w ptaka białego wierzch sie głowy mieni;
Po palcach wszędy nowe piórka sie puszczaają,
A z ramion sążeniste skrzydła wyrastają.

⁷⁴⁹czci Febowa — chlubo Feba-Apollina, opiekuna muz, grającego też na lutni. [przypis redakcyjny]

⁷⁵⁰ochłoda — tu: pociecha. [przypis redakcyjny]

⁷⁵¹sprzyjażliwam — życzliwą, sprzyjającą. [przypis redakcyjny]

⁷⁵²W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁷⁵³Pogoda — bogini Okazja (Occasio, gr. Kajros) przedstawiana właśnie z włosami na czole i łysym („gołym”) tyłem głowy. [przypis redakcyjny]

⁷⁵⁴Zima bywszy zejdzie snadnie — zima przybywszy, łatwo ustąpi. [przypis redakcyjny]

⁷⁵⁵Ks. 2, Pieśń XXIV — pieśń jest parafrazą ody Horacego (Carmina II 20) noszącej tytuł *Ad Maecenatem* (*Do Mecenasa*). [przypis redakcyjny]

⁷⁵⁶W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

⁷⁵⁷nie leda (starop.) — niezwykłym (nie lada). [przypis redakcyjny]

⁷⁵⁸dwojej (starop.) — dwojakiej (tu: ludzkiej i ptasiej). [przypis redakcyjny]

⁷⁵⁹Myszkowski — biskup Piotr Myszkowski, przyjaciel i protektor Kochanowskiego wymieniony tu jest w miejsce Mecenasa. [przypis redakcyjny]

⁷⁶⁰Styks — rzeka w Hadesie, greckiej krainie umarłych (r. z., jak w języku gr.). [przypis redakcyjny]

⁷⁶¹padnie — pokrywa. [przypis redakcyjny]

Terazże nad Ikara⁷⁶² prędszy przeważnego⁷⁶³
Puste brzegi nawiedzę Bosfora hucznego⁷⁶⁴
I Syrty Cyrenejskie⁷⁶⁵, Muzom poświęcony
Ptak, i pola zabiegłe⁷⁶⁶ za zimne Tryjony⁷⁶⁷.

O mnie Moskwa i będą wiedzieć Tatarowie,
I różnego mieszkańcy świata Anglikowie,
Mnie Niemiec i waleczny Hiszpan, mnie poznają,
Którzy głęboki strumień Tybrowy pijają.

Niech przy próżnym⁷⁶⁸ pogrzebie żadne narzekanie,
Żaden lament nie będzie ani uskarżanie:
Świec i dzwonów zaniechaj, i mar drogo słanych,
I głosem żalobliwym żołtarzów⁷⁶⁹ śpiewanych.

---

⁷⁶²Ikara — grecki bohater mityczny, wznosił się na skrzydłach nad morze i zginął. [przypis redakcyjny]

⁷⁶³przeważny (starop.) — odważny. [przypis redakcyjny]

⁷⁶⁴huczny — tu: huczący. [przypis redakcyjny]

⁷⁶⁵Syrty Cyrenejskie — zatoki w Afryce Pn. [przypis redakcyjny]

⁷⁶⁶zabiegły — znajdujący się daleko. [przypis redakcyjny]

⁷⁶⁷Tryjony — ziemie na północy. [przypis redakcyjny]

⁷⁶⁸próżny (starop.) — zbyteczny. [przypis redakcyjny]

⁷⁶⁹żołtarz (starop.) — psalm (dosł. psalterz). [przypis redakcyjny]

Ten utwór nie jest objęty majątkowym prawem autorskim i znajduje się w domenie publicznej, co oznacza że możesz go swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać. Jeśli utwór opatrzony jest dodatkowymi materiałami (przypisy, motywy literackie etc.), które podlegają prawu autorskiemu, to te dodatkowe materiały udostępnione są na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach 3.0 PL.

Źródło: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/piesni>

Tekst opracowany na podstawie: Pieśni Jana Kochanowskiego księgi dwoje, Drukarnia Łazarzowa, Kraków, 1586

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Olga Sutkowska, Piotr Wilczek.

Okładka na podstawie: See-ming Lee 許世明 SML@Flickr, CC BY-SA 2.0

ISBN 978-83-288-0360-2

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Pomóż uwolnić konkretną książkę, wspierając zbiórkę na [stronie wolnelektury.pl](http://stronie.wolnelektury.pl).

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](http://szczegoly.na.stronie.Fundacji).